

Economisch-Statistische Berichten



UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDS ECONOMISCH INSTITUUT

22 DECEMBER 1971

56e JAARGANG

No. 2829

België in ESB

In de samenwerking tussen *ESB* en België bestaan drie trends. Vooreerst hebben België en Nederland een aantal streken met een gemeenschappelijke problematiek. De groei van Zuidwest-Nederland — het grote Deltagebied — kan niet worden losgedacht van ontwikkelingen die zich in Noordwest-België zullen voordoen: woningvoorraad, arbeidsaanbod en milieubeheer zijn gemeenschappelijke problemen geworden. Het Benelux-middengebied is een ander voorbeeld, zij het met een andersliggende problematiek. Een nieuwe luchthaven in Noordwest-Europa is een gemeenschappelijk probleem geworden: wellicht is Dinteloord-Steenbergen zowel voor Brussel als voor de Randstad een optimale vestigingsplaats.

Er is een tweede punt dat aandacht verdient. In beide landen worden gelijkwaardige problemen met verschillende methoden aangepakt. Uitwisseling van deze methodologische kennis is uiterst belangrijk. Om een voorbeeld te noemen uit de regionale sfeer: het Centraal Planbureau werkt aan de verfijning van een werkgelegenheidsmodel; van zijn kant denkt het Belgisch Planbureau — in samenwerking met het Centrum voor Economische Studiën aan de Katholieke Universiteit te Leuven — een regionaal luik uit voor de modelmatige aanpak van het komende Belgische expansieprogramma. Iedere methode heeft haar originele aspecten; een uitwisseling van ideeën zou beslist vruchtbaar zijn.

Dit brengt ons tot het derde en laatste punt. Reacties van Belgische zijde op Nederlandse problemen, en vice versa, kunnen verrijkend werken. Op de lange duur kan men wel eens rondcirkelen in een hermetisch afgesloten arena, waar de problemen tienmaal opnieuw worden gesteld, en tienmaal opnieuw dezelfde oplossingen worden voorgesteld. Wat meer ruimte om te ademen, wat verse lucht kan stimulerend werken. Wij zouden ons verheugen, indien een intense gedachtenwisseling op verschillende gebieden zou ontstaan. Want gedachtenwisseling lijkt ons een wezenlijk bestanddeel van *ESB*. Neem even de collectie van 1971 ter hand: alles wat maar enigszins economisch is, wordt met vlijmscherpe messen aan discussie onderworpen. Van de regionale economie tot de gastarbeiderspolitiek, van milieubeheer tot theoretische welvaartsproblemen, van vestigings-

plaatsleer tot monetair beleid, problemen op korte, middellange of lange termijn, zijn het onderwerp van een levendige polemiek. Bijdragen van Belgische auteurs kunnen deze gedachtenwisseling zeker verrijken, door er nog een nieuw element aan toe te voegen.

Het nieuwe jaar begint onder de beste auspiciën. Reeds werden bijdragen toegezegd, en het ziet er naar uit dat de stijgende trend die wij in de laatste jaren constateerden, zich zal voortzetten. Welke „topics” zullen worden behandeld, is een functie van de inspiratie van de auteurs, maar toch zouden wij de hoop willen uitspreken dat enkele onderwerpen meer aandacht krijgen. Enkele ervan willen wij hieronder noemen.

Wat betreft de gevoerde prijspolitiek is van belang de vraag naar de relatieve efficiency, vergeleken met die in andere landen. Blijkbaar heeft men in het jaar van de invoering van de BTW de prijzen onder de knie kunnen houden. Hoe? Met welke gevolgen? Hoe valt een vergelijking uit van het monetaire beleid in België en Nederland? Welke denk- en rekenmodellen liggen eraan ten grondslag? Hoe meet men de relatieve efficiency? De havenproblematiek zal ter sprake komen; coördinatie is hier een kernprobleem. Welke lessen kunnen eruit worden getrokken? Welke mechanismen spelen een voorname rol? Twaalf jaren planning geven flink wat ervaring; hoe heeft de programmering in België zich ontwikkeld qua methoden en instelling? Welk verband bestaat er met macropolitiek, sectorpolitiek, regionale politiek en milieubeheer? Hoe denkt men over economische studierichtingen? Welke richtingen gaat de economische research uit en waarom? Op welke moeilijkheden stuit zij, en wat kan hieraan worden gedaan?

Dit zijn slechts enkele van de problemen waarover potentiële auteurs ons zouden kunnen informeren. Wij geloven ten stelligste dat zij in deze kolommen zullen worden behandeld en tot vruchtbare discussies zullen leiden.

J.H.P.P.

Met dit nummer is de jaargang 1971 van ESB afgesloten. De eerstvolgende aflevering zal die van 5 januari 1972 zijn.

Inhoud

Prof. Dr. J. H. P. Paelinck: België in <i>ESB</i>	1133
Drs. J. A. M. Heijke: De chemische nijverheid in België en Nederland	1134
Prof. Dr. F. Hartog: Onzekerheden	1135
Drs. J. H. Schmidt: De prijzenwetgeving in België.	1136
Dr. A. Kempeneers en M. Mortier: Tendensen in het Belgische spaarwezen	1139
R. Rohart: Kan Europa zijn onafhankelijk- heid bewaren tegenover de Verenigde Staten?	1144
P. de Grauwe: Regionale inkomens- en prijs- elasticiteiten van de Belgische buitenlandse handel	1148
Europa-bladwijzer	1152
Prognosties	1155
Boekennieuws	1156

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos,
R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers,
P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck,
A. de Wit.
Redacteur-secretaris: L. Hoffman.

Economisch-Statistische Berichten

Weekblad van de Stichting Het Nederlands
Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
Rotterdam-3016;

kopij voor de redactie:
postbus 4224. Telefoon:
(010) 14 55 11, toestel 3701. Bij
adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje
meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud,
getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 57,20 per jaar,
studenten f. 36,40, franco per post voor
Nederland, België, Luxemburg, overzeese
rijksdelen (zeepost).

Prijs van dit nummer: f. 1,50. Abonnementen
kunnen ingaan op elke gewenste datum,
maar slechts worden beëindigd per
ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: giro 8408; Bank Mees & Hope
NV, Rotterdam; Banque de Commerce,
Koninklijk plein 6, Brussel,
postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Kon. Ned. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

De chemische nijverheid in België en Nederland

De chemische nijverheid heeft als moderne industrie een snelle expansie doorgemaakt. Het is daarom interessant enkele aspecten van deze ontwikkeling nader te bezien. Hierbij zullen België en Nederland met elkaar worden vergeleken. In de publikatie van de OECD: *The chemical industry* zijn tal van kwantitatieve gegevens te vinden over de chemische nijverheid¹. De vergelijking tussen Nederland en België moet helaas beperkt blijven tot gegevens van vóór 1969, bijv. de periode 1963-1968, wegens het ontbreken van recentere vergelijkbare gegevens.

De stijgende importantie van de producten van de chemische nijverheid komt tot uitdrukking in de cijfers over het verbruik van chemische producten per hoofd van de bevolking. Dit verbruik steeg, in de hier beschouwde periode, in België met 59% en in Nederland met 80%. Dit impliceert een jaarlijkse groei van 9,7% in België en 12% in Nederland.

De snelle expansie van de produktie van de chemische nijverheid in beide landen blijkt uit de gegevens over de toegevoegde waarde. Ook t.a.v. deze grootheid bleek de ontwikkeling in Nederland sterker te zijn geweest dan in België. In Nederland steeg de toegevoegde waarde met 114%, dus 16,5% per jaar, terwijl in België de toegevoegde waarde met 68%, dus 11% per jaar, steeg.

In hoeverre deze ontwikkeling heeft geleid tot de creatie van werkgelegenheid, blijkt uit de gegevens over de arbeidskrachten. In België is de werkgelegenheid nagenoeg gelijk gebleven, zodat de expansie geheel door de gestegen arbeidsproductiviteit, in lopende prijzen, tot stand is gebracht. De Nederlandse werkgelegenheid moest echter met 18%, d.w.z. met 3,4% per jaar, worden uitgebreid. Toch is de stijging van de arbeidsproductiviteit in Nederland sterker geweest dan in België. In Nederland steeg deze met 82%, dus 13% per jaar, terwijl in België een stijging van 67%, dus 11% per jaar, optrad. De grote stijging van de arbeidsproductiviteit was in Nederland dus nog niet toereikend om de zeer snelle expansie van de toegevoegde waarde te kunnen realiseren. Dit beeld wordt enigszins verstoord door de prijsontwikkeling in de hier beschouwde periode; deze prijsontwikkeling is echter gering geweest.

Uit de gegevens over de ontwikkeling van de werkgelegenheid blijkt dat deze geheel verschillend is geweest voor de volgende kwaliteiten arbeid: „administrative, technical en clerical staff” en „operatives”. De besparingen aan arbeid blijken zich vooral voor te doen bij het bedienend personeel („operatives”). Hun aandeel daalde in België van 68% naar 64% en in Nederland van 64% naar 60%.

Aan de sterke stijging van de arbeidsproductiviteit zullen de grote investeringen door de chemische sector zeker hebben bijgedragen. Dat de chemie een flinke investeerder is blijkt hieruit, dat het aandeel van de investeringen door de chemische nijverheid in de investeringen door de totale nijverheid² véél groter is dan het aandeel van de toegevoegde waarde in het binnenlandse produkt van de totale nijverheid zou doen vermoeden.

Dat de arbeidsproductiviteit in Nederland iets sterker steeg dan in België kan wellicht worden teruggevoerd op de omstandigheid dat de investeringen door de Nederlandse chemische nijverheid relatief sterker zijn geweest. Immers, in Nederland bedroegen de investeringen gemiddeld 48% van de toegevoegde waarde, tegen 43% in België.

J. A. M. Heijke

¹ OECD: „*The chemical industry*”, 1969/1970, Parijs 1971.

² *Delfstoffenwinning, Industrie, Openbare nutsbedrijven en Bouwnijverheid*.

Onzekerheden

Het jaar 1971 is nog wel niet helemaal voorbij, maar wij weten er toch al wel genoeg van om het vanuit economisch gezichtspunt te kunnen karakteriseren. Daarbij dringt zich heel sterk de term onzekerheid op. Ten dele is er een geleidelijk proces van toenemende onzekerheid dat vooral in dit jaar acuut geworden is en ten dele zijn zekerheden omgezet in onzekerheden. Alleen op één punt weten we sinds enkele maanden beter waar we aan toe zijn. Dat betreft de toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de Europese Gemeenschap.

De onzekerheden die hier bedoeld zijn hebben betrekking op het niveau van de economische activiteit, het internationale handels- en betalingsverkeer, de verlegging van de doelstellingen op economisch gebied en de greep van de overheid op het economische proces.

Wat de conjunctuur betreft zweeft vrijwel heel West-Europa thans tussen inflatie en recessie. Daarover praat thans iedereen, zodat we dit punt hier verder laten rusten.

De crisis in het internationale betalingsverkeer, met ten dele zwevende valuta's, tijdelijke loskoppeling van het goud en neo-protectionistische maatregelen lijkt nog ver van een oplossing verwijderd. Ook als er op het moment van publicatie duidelijkheid mocht zijn ingetreden, of misschien zelfs een nieuwe regeling is afgesproken, heeft de onzekerheid tijdens de overgangperiode toch twijfel opgeroepen aan bestaande instrumenten en instellingen op het gebied van de internationale economische betrekkingen. Het is alsof alles maar 25 jaar meegaat en dan aan vervanging toe is. Tot dusver is er een salami-achtige ontwikkeling aan de gang geweest, met telkens een internationale betalingscrisis van beperkte omvang. Daarop hebben we gereageerd met compromissen en lapmiddelen. Op geen enkel moment vóór 1971 was er een impuls om alle krachten te verzamelen voor een nieuwe aanpak.

Vroeger brak er na 25 jaar wel weer een grote oorlog uit en daarna waren we wel gedwongen, van de grond af opnieuw te beginnen. Nu moeten we leren, met een trendmatige vrede te leven en toch onze regelingen en instellingen niet te laten verstarren. Oplossingen uit de



jaren vijftig blijken niet langer te passen op de problemen van de jaren zeventig, maar niemand schudt ze van ons af als we het zelf niet doen. Vooruitzien is daarbij moeilijk. Het moet eerst fout gaan.

De cumulatie van onzekerheden in 1971 kan uit dit oogpunt bezien gunstig werken, omdat het een uitdaging kan zijn voor een zodanige vernieuwing dat we weer 25 jaar vooruit kunnen. Maar dit zijn alleen nog maar oppervlakte-verschijnselen. Veel dieper gaat de omwenteling in de doelstellingen van de economische politiek en het economische handelen. Van het in de meeste Westerse landen gangbare lijstje van doelstellingen zijn er twee bezig, een flink eind te zakken in de prioriteitsvolgorde. Dat zijn prijsstabiliteit en economische groei.

Prijsstabiliteit als doelstelling wordt nog steeds met de mond beleden. Ze behoort tot de heersende conventionele wijsheid, die iedereen verkondigt en waarnaar iedereen met eerbied luistert, maar waarnaar niemand meer handelt. Wij hebben ons bij de inflatie neergelegd.

Belangrijker nog is de toenemende twijfel aan de zin van verdere economische groei en welvaart, als doelstelling van economische politiek en als motivering van individueel economisch handelen. De welvaart valt tegen, om met collega Van Doorn te spreken. Als we dit een beetje willen dramatiseren, kunnen we stellen dat het einde in zicht begint te komen van een ontwikkeling die inzette met de Renaissance. Van die tijd af is de Westerse mensheid bezig, zich om te wenden van „Jenseitigheid” naar „Diesseitigheid”. De verlichting gaf aan dit proces een nieuwe impuls, en daarna is het zo ver tot alle volks-

lagen doorgesijpeld, dat alles langzamerhand is gesecculariseerd. Het Koninkrijk Gods is vervangen door de welvaartsstaat. Het heil ligt niet meer boven maar achter de horizon. En nu is het bezit van de zaak het einde van het vermaak. De welvaart heeft zichzelf ad absurdum gevoerd.

Men vindt deze ontwikkeling ook weerspiegeld in de voortgang van het Marxistische denken. Wij noemen dit omdat Marx een belangrijk aandeel heeft gehad in de omkering van het verticale in het horizontale menselijke streven. Godsdienst was volgens hem de opium van het volk. Maar wat verschillende van zijn meest invloedrijke volgelingen op het ogenblik zeggen, komt neer op de zienswijze dat *consumptie* de opium van het volk is.

Dit is een ontwikkeling die al langer aan de gang is dan in dit jaar, en daarom mag zij niet uitsluitend aan 1971 worden toegerekend. Wel kan worden gesteld dat de welvaarts-kater in het bijna afgelopen jaar weer verder om zich heen heeft gegrepen. Wij hebben het nog nooit zo goed gehad, maar niettemin raken wij steeds meer in de greep van ondergangsgedachten en verliezen wij onze doelstellingen en normen en daarmee onze kijk op de zin van het bestaan. En dit alles zonder dat er een grote oorlog of een grote economische inzinking dreigt. Hadden we de „Jenseitigheid” misschien toch beter vast kunnen houden?

Het betoog dreigt over de rand van een economische beschouwing heen te spoelen, en daarom haasten wij ons terug naar de heersende instrumenten en instellingen van economische politiek. Doordat deze bot worden, afslijten en niet meer passen, wordt er een ontwikkeling opgeroepen waardoor de overheid meer en meer haar greep op de economie verliest. Internationaal hebben we nog wel nieuwe mogelijkheden, omdat tot dusver niet alles is uitgetoetst. Maar binnen verschillende Westerse landen is er een sterke uitholling van de economische politiek gaande. Al zouden we weten wat we willen, dan nog kunnen we het steeds moeilijker bereiken.

Over een jaar weten we van dit alles meer. Zal het dan misschien zijn: nog onzekerder?

De prijzenwetgeving in België

DRS. J. H. SCHMIDT*

De gehele prijzenwetgeving in België is gebaseerd op de Besluitwet van 22 januari 1945, welke de naam draagt van „Besluitwet betreffende het beteugelen van elke inbreuk op de reglementering betreffende de bevoorrading van het land”, aangevuld met de Besluitwet van 24 mei 1946 en de wet van 23 december 1969 inzake de zogenaamde „Programma-overeenkomsten”. De eerste twee wetten vonden hun ontstaan in de schaarste-omstandigheden, veroorzaakt door de oorlogsperiode, welke zich in de tijd na de oorlog voorlopig nog manifesteerden.

Bevoegdheden van ministers

Deze wetten geven de ministers die verantwoordelijk zijn voor economische zaken, landbouw en ravitaillering, een aantal bevoegdheden, waarvan de volgende de belangrijkste zijn:

1. Zij kunnen bepaalde maximumprijzen vaststellen, welke door producenten en wederverkopers moeten worden gerespecteerd.

2. Zij kunnen zogenaamde „Programma-overeenkomsten” afsluiten met individuele of gegroepeerde ondernemingen, die op het vlak van de toegepaste prijzen voor een bepaalde termijn verplichtingen inhouden. Deze overeenkomsten bevatten een clause, waarbij ingeval van niet-uitvoering in het betalen van een vergoeding wordt voorzien.

3. De ministers kunnen eveneens de maximumwinst vaststellen, die elke verkoper of tussenpersoon „zich mag toe-eigenen”.

Wanneer de toepassing van deze wet heeft geleid tot het vaststellen van een maximumprijs voor de kleinhandelaar of de verbruiker, kunnen de producenten en de handelaars, die de bedoeling hebben deze maatregel te ontzenuwen, niet weigeren naar beste vermogen en onder voorwaarden conform de handelsgebruiken, aan de vraag van de handelaars of verbruikers naar produkten of dienstverrichtingen te voldoen, als die vraag niet abnormaal voorkomt en te goeder trouw wordt gedaan.

Beroepsmogelijkheid

Iedere partij, die zich door de vermelde weigering van verkoop benadeeld acht, kan zich wenden tot ofwel de Commissie tot Regeling der Prijzen, die in dit geval bemiddelend optreedt (ingeval deze bemiddeling mislukt, brengt zij over het geschil een met redenen omkleed advies uit) ofwel, ingeval van mislukking of rechtstreeks tot Hoven en Rechtbanken.

Bij ontstentenis van afsluiting van een programma-overeenkomst of van vaststelling van een maximumprijs, is het verboden tegen prijzen te verkopen die hoger zijn dan de „normale prijzen”. De Hoven en Rechtbanken oordelen oppermachtig over het abnormale karakter der prijzen. Zij houden in dit opzicht onder meer rekening met de gerealiseerde winst, met de staat van de markt, de kosten van exploitatie van de handels- of nijverheidsonderneming, zoals de opbrengsten, fabricage-, verwerkings- en vervoerkosten.

De voornoemde ministers mogen voorts de invoer, de produktie, het te koop aanbieden enz. van bepaalde artikelen, die zij aanwijzen, verbieden, reglementeren of controleren. Zij kunnen de uitoefening van deze bedrijvigheden voorbehouden aan personen of bedrijven die zij aanwijzen, of de inrichtingen sluiten waarvan de bedrijvigheid hun overbodig of schadelijk voorkomt. Zij mogen overgaan tot de opeising tegen betaling van produkten om deze ter beschikking te stellen, hetzij van de Staat, hetzij van particulieren.

Uit al deze bepalingen blijkt wel duidelijk hoe het gehele begrip „Prijzenwetgeving” in België zijn ontstaan heeft gevonden in de naoorlogse omstandigheden. Op uit deze tijd daterende voorschriften zijn latere bepalingen steeds geënt, hetgeen tot gevolg heeft dat een vrij heteroog geheel is ontstaan.

Wet „Cools”

De thans pas na veel geharrewar in Kamer en Senaat aangenomen nieuwe wet „Cools” is ook op de oorspronkelijke Besluitwet van 22 januari 1945 gebaseerd, doch tracht een betere aanpassing te verkrijgen aan de huidige omstandigheden, waarin de noodzaak tot een zekere prijsbeheersing niet voortkomt uit schaarste-omstandigheden, maar uit de huidige algemene inflatietendens; over deze wet „Cools” straks meer.

Bij de behandeling ervan in de volksvertegenwoordiging is de grondwettelijkheid ervan betwist, evenals trouwens de gehele grondwettelijkheid van de voorschriften in latere jaren, gebaseerd op de naoorlogse wetgeving; vermoedelijk echter ten onrechte.

Het Hof van Cassatie besliste op 16 september 1966, dat de Besluitwetten van 22 januari 1945 en 29 juni 1946,

*. De auteur is vice-voorzitter van de Nederlandse Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg te Brussel.

op hun beurt weer genomen krachtens de wetten van 7 september 1939 en 14 december 1944, hun verbindende kracht behouden na 28 februari 1947, de datum waarop de aan de Koning toegekende buitengewone machten een einde hebben genomen. Dientengevolge geeft art. 67 van de Grondwet aan de Koning de macht om door reglementen en besluiten de uitvoering van die Besluitwetten te verzekeren op voorwaarde dat Hij hun draagwijdte noch uitbreidt, noch beperkt, en dat Hij ze noch aanvult noch wijzigt.

Inflatie

Van 1959 af zijn dan ook een groot aantal Ministeriële Besluiten verschenen, alle gebaseerd op de Besluitwet van 22 januari 1945. Omstreeks deze tijd manifesteerde de inflatie in België en andere landen zich in zodanige mate, dat een prijsbeheersing in eigenlijke zin noodzakelijk werd geoordeeld.

Het eerste hiervan is het Ministeriële Besluit van 8 oktober 1959. Dit bepaalt, dat producenten en importeurs gehouden zijn bij de Prijzdienst van het Ministerie van Economische Zaken, al of niet door tussenkomst van hun bedrijfsgroeperingen, uiterlijk 21 dagen vóór de toepassing alle prijsverhogingen aan te geven, die zij voornemens zijn toe te passen op goederen en diensten voorkomend op een lijst van 82. Deze bevatte vanzelfsprekend alle artikelen welke eerste levensbehoeften bevredigen, doch ook vele andere basisproducten en grondstoffen.

Het volgende was het Ministeriële Besluit van 8 september 1961, waarbij bepaald werd dat producenten en importeurs, die prijsdalingen van deze produkten uiterlijk de dag van hun toepassing aan de Prijzdienst bekend maken, van latere aangifte tot prijsverhoging van hun produkten vrijgesteld zijn. Bij Ministerieel Besluit van 10 juli 1964 werd genoemde lijst nog uitgebreid.

Blokkering van prijzen en prijsverhogingsaangifte

De omstandigheden, met name de oververhitting van de Belgische economie, veroorzaakten vervolgens op 9 mei 1966 een Ministerieel Besluit, dat *alle* prijzen volledig blokkeerde. Deze algemene prijsblokkering werd op 2 september 1966 opgeheven. Er werd toen bepaald dat de prijsverhogingsaangifte-verplichting zal gelden voor alle produkten en diensten. De verantwoording der prijsverhoging moet in cijfers worden uitgedrukt.

Ten einde het onderzoek van deze verantwoording en van de weerslag der gemelde verhogingen voort te zetten, kan de minister van Economische Zaken de producenten en importeurs, die een prijsverhoging hebben gemeld, ertoe verplichten de toepassing ervan langer dan de genoemde drie weken uit te stellen, gedurende een periode niet langer dan tot 31 december 1966.

Handelaars mogen de prijzen slechts verhogen in dezelfde mate als een door producenten of importeurs toegepaste prijsverhoging, die volgens de reglementen is toegestaan. Zij mogen bovendien alleen de vroegere in een *percentage* uitgedrukte handelsmarges toepassen.

In de praktijk werd hiervan bij afzonderlijke prijsregelingen afgeweken. Zo is ons een geval bekend van een Belgisch verkoopkantoor van een Nederlandse onder-

neming, dat (uitzondering!) van het Ministerie een algemene vergunning heeft gekregen zijn verkoopprijzen in België te verhogen met de absolute stijging van zijn inkooprijzen bij zijn moederfirma. Zijn eigen opslag hierop en de marges van de wederverkopers moeten echter in *absolute* bedragen (dus niet in percentages) gelijk blijven. Overigens zijn „handelsmarges” in onderhandelingen met de Prijzdienst steeds een moeilijk punt. Men vindt deze namelijk in België te hoog!

Gebrek aan sanctiemogelijkheden

In al deze Ministeriële Besluiten werd ook gesproken over de sancties op de inachtneming van deze prijzenwetgeving, waarmede wij het zwakke punt van de gehele constructie raken. Meestal werd vermeld dat inbreuk op de bepalingen van de besluiten vervolgd en bestraft wordt volgens de bepalingen van de Besluitwet van 22 januari 1945. Zoals wij zagen, bestaan deze sancties hoofdzakelijk uit de opeising tegen betaling van produkten, om deze ter beschikking te stellen, hetzij van de Staat, hetzij van particulieren, tenzij de minister gebruik maakt van zijn bevoegdheid een gehele bedrijfstak te reglementeren en te rantsoeneren, welke mogelijkheid slechts voor oorlogsomstandigheden bedoeld was. Maar hiervoor is eerst nodig dat de minister een maximumprijs vaststelt, welke dan eventueel niet gerespecteerd kan worden. Geschiedt deze vaststelling van een maximumprijs niet, dan gebeurde er vroeger verder niets, indien een producent of handelaar zich eenvoudig niet hield aan de aangiftetermijn van 21 dagen.

De praktijk was steeds zo, dat de Prijzdienst van het Ministerie onmogelijk binnen de termijn van 21 dagen een beslissing kon nemen. Men ontving dan meestal een vriendelijke brief, waarin men verzocht werd te wachten tot de Dienst zich met het geval kon bemoeien, en de Prijzencommissie (thans Commissie tot Regeling der Prijzen) kon horen. Deze commissie is een zuiver adviserend lichaam, bestaande uit vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, de vakverenigingen, de Bond van Kroostrijke Gezinnen, enz.

De termijn van drie weken werd dan geacht te zijn ingegaan, op het moment dat men deze brief ontving. In de vakantieperiode liet dit vriendelijke verzoek ook wel eens meer dan drie weken op zich wachten, waarvan door het bedrijfsleven ook gebruik werd gemaakt. In de praktijk verwachtte de minister toch ook wel dat men zelfs langer dan drie weken na deze datum zou wachten. Deed men dit niet, dan kreeg men weer een vriendelijke brief met een beroep op de „esprit de concertation”. Hield men zich niet aan deze verzoeken, dan was er eigenlijk ook geen reactie mogelijk. In belangrijke gevallen werden eenzijdig door de minister maximumprijzen vastgesteld. De vrees voor een dergelijke maatregel was eigenlijk de enige factor die enigszins waarborgde, dat het bedrijfsleven „überhaupt” aangifte deed, en dat het langer dan 21 dagen wachtte alvorens de prijsverhoging toe te passen. Deze vrees, en de algemene wens zeker van de grotere bedrijven, om „goed” met het Ministerie te zijn.

De bij de wet van 23 december 1969 voorziene programma-overeenkomsten kennen een andere sanctie; deze bevatten namelijk een clause waarbij in geval van niet-uitvoering, het betalen van een vergoeding wordt voorzien. Voor zoverre deze niet vrijwillig wordt betaald is zij in-vorderbaar zoals de directe belastingen.

De krachtens deze clausule verschuldigde sommen worden door de minister bij gemotiveerde beslissing gevorderd. Na de ontvangst van deze beslissing beschikt de schuldenaar over een termijn van 15 dagen „om deze beslissing bij de Burgerlijke Rechtbanken aanhangig te maken”. Deze voorziening heeft opschortende kracht en de beslissing is vatbaar voor hoger beroep.

Al met al dus een vrij zwakke constructie van sancties, tenzij men zou terugvallen op het algemene voorschrift van de Besluitwet van 22 januari 1945, dat bepaalt (zoals hierboven vermeld), dat het bij ontstentenis van afsluiting van een programma-overeenkomst, of van vaststelling van een maximumprijs, verboden is tegen prijzen te verkopen hoger dan de „normale” prijzen, waarover Hoven en Rechtbanken oppermachtig oordelen, rekening houdend met de winst, de staat van de markt, de exploitatiekosten van de onderneming, enz. Het behoeft geen betoog dat deze hiervoor nauwelijks toegerust zijn!

Deze zwakte van de sanctiebepalingen en de grote achterstand in de behandeling van de dossiers op de Prijzendienst (die niet over afdelingen per bedrijfstak beschikt, zoals in Nederland in de oorlog het geval was in de vorm van de Prijzenafdelingen der Rijksbureaus) waren er de aanleiding toe, dat op 21 oktober 1968 bepaald werd, dat als producenten en handelaren zich niet aan de termijn van 21 dagen houden, de prijzen van hun artikelen gedurende 6 maanden worden geblokkeerd. Deze termijn gaat in op de dag van de aangifte van de voorgenomen prijsverhoging. Merkwwaardigerwijze vermeldt het betreffende Ministeriële Besluit niet wat er gebeurt met diegenen die eenvoudig geen aangifte doen.

Sedert 22 september 1969 kunnen deze zes maanden eventueel worden teruggebracht tot drie maanden, wanneer de overtreder de verhoging heeft ingetrokken, „een aangevulde prijsverhoging heeft ingediend”, en wanneer de Commissie tot Regeling der Prijzen zich „eveneens gunstig heeft uitgesproken over de vermindering van de tijds-spanne”.

Invoering van de BTW

Tegen het einde van 1969 werd iedereen in het land nerveus in verband met de ophanden zijnde invoering van de BTW (welke echter een jaar werd uitgesteld) en de daarvan gevreesde grote opwaartse druk op de prijzen. Op 5 januari 1970 werd dan ook bepaald, dat de termijn van 21 dagen werd verlengd tot 30 dagen, welke door de minister in individuele gevallen nog verlengd kon worden met tweemaal 15 dagen.

Door het uitstellen van de invoering der BTW tot 1 januari 1971 kwam iedereen weer wat tot rust. De dreiging begon dus weer tegen het einde van 1970, toen het Ministeriële Besluit van 6 november 1970 het licht zag. Dit bepaalt in hoofdzaak het volgende. De BTW mag in de prijzen worden doorberekend, echter rekening houdend met de invloed der, thans vervallen, vroegere omzetbelasting die in deze prijzen verrekend was. Handelsmarges moeten in *geld* gelijk blijven.

Tot 31 maart 1971 wordt de (geduldige!) termijn van 30 dagen voor prijsverhogingsaangiften weer eens een keer verlengd tot drie maanden en de „gebeurlijke verlenging van de tijdsspanne met één of twee perioden van 15 dagen” wordt op een periode van twee maanden gebracht, een en ander bij wijze van overgangsmaatregel. Praktisch een

prijzblokkering dus, afgezien van de onmiddellijke invloed van de BTW op de prijzen.

Op 31 maart 1971 (laatste datum voor de overgangsmaatregel) lagen er nog steeds vele duizenden dossiers op de Prijzendienst van het Ministerie van Economische Zaken te sluimeren en op behandeling te wachten. Het werd dus tijd weer eens iets te doen, en dat iets doen bestond erin dat de eigenlijke termijn, die sedert 5 januari 1970 30 dagen was (bij wijze van overgangsmaatregel tot drie maanden verlengd), thans definitief werd gebracht op twee maanden, ditmaal niet verlengbaar. Deze laatste beslissing was van 5 april 1971.

Onvoldoende controle

Iedereen, die geen aangifte deed, ging rustig zijn gang. Een onvoldoend controle-apparaat en onvoldoende sanctie-maatregelen maakten ingrijpen moeilijk, en grijze haren kregen slechts diegenen, die aangifte deden, dus in het algemeen de grote ondernemingen en vooral zij die goederen voor de eerste levensbehoeften produceren, waarvan de prijzen in de „index” voorkomen en die dus in het licht der schijnwerpers stonden. Dit deed zich voor in een periode waarin in België de kosten van levensonderhoud juist niet omhoog gingen.

Algemeen werd dan ook de angst in het land, dat de indirecte werking van de BTW in de tweede helft van het jaar een nog sterkere opwaartse druk op het prijsniveau zou geven, zodat de roep sterk werd voor een strengere prijzenwetgeving. Deze heeft tenslotte haar vorm gevonden in de wet „Cools”, die kort voor de vakanties (in de Senaat op de laatste dag, nl. 19 juli), door Kamer en Senaat is aangenomen. Het geheel van wetten en besluitwetten van 1945 tot 1971 draagt thans de naam „wet betreffende de economische reglementering en de prijzen”.

Vaststelling maximumprijzen

Volgens deze wet kan de minister voor een termijn van ten hoogste zes maanden een geïndividualiseerde maximumprijs vaststellen voor de goederen en diensten, bedoeld in de Besluitwet van 22 januari 1945. Dat zijn dus alle goederen en diensten behalve die, voortvloeiend uit een „arbeids-, bedienden-, leer- of dienstbodencontract” (uitbreiding van de bevoegdheden tot deze laatste zou wel een goede aanvulling zijn geweest in het kader van een logische inflatiebestrijding).

In de geest van de Besluitwet van 1945 was meer gedacht aan groepsgewijze maximumprijzen (oorlogsomstandigheden). In de praktijk was dit echter al lang uitgegroeid tot allerlei individuele prijsblokkeringen en zelfs individuele prijsvaststellingen, voortvloeiend uit de hierboven beschreven contacten van het bedrijfsleven met de Prijzendienst van het Ministerie. Het opzienbarende bericht in de kranten over de „individualisering” van de prijzenwetgeving was dan ook wat overdreven.

Aan de verplichting tot prijsverhogingsaangifte werd wat meer wettelijke kracht gegeven door art. 2, par. 4, van de wet van 1945, dat luidt:

„De Minister mag alle modaliteiten, welke nodig zijn voor de tenuitvoerlegging en toepassing van de bij onderhavig artikel voorziene schikkingen, uitvaardigen, met name de prijsverhogingsaangifte”.

Tendensen in het Belgische spaarwezen

DR. A. KEMPENEERS*

M. MORTIER

In theorie wordt aangenomen dat de spaarder zich bij de keuze van zijn beleggingen meestal laat leiden door drie fundamentele bezorgdheden, te weten het rendement, de veiligheid en de liquiditeit. In deze bijdrage wordt onderzocht of deze criteria ook bepalend zijn bij de keuze van de spaarinstelling, waaraan de fondsen zullen worden toevertrouwd.

Het is bekend dat er in België scherpe concurrentie bestaat tussen de verschillende instellingen die het spaargeld inzamelen¹. Deze mededinging wordt met de dag heviger en niets wijst erop dat deze tendens met de tijd zal afnemen. De spaarder staat hierin nagenoeg volkomen passief in die zin, dat hij de concurrentie

gewillig ondergaat. Of hij zich desondanks nog als „homo oeconomicus” tracht te gedragen, zal blijken uit het onderstaande.

* *Dr. Kempeneers is docent aan het Hoger Instituut voor Tolken en Vertalers te Gent en aan het Instituut voor Sociale Wetenschappen te Brussel. De heer Mortier is docent economisch hoger onderwijs (PHTI) te Gent.*

¹ *In het tweede gedeelte van deze bijdrage wordt hierop dieper ingegaan.*

De minister kan voorschrijven dat ambtenaren mededeling moeten krijgen van alle boeken, registers en andere boekingsstukken, waarvan het bijhouden door of krachtens wettelijke regelingen is voorgeschreven. De Koning kan, uitgezonderd voor kleine en middelgrote ondernemingen, de normen vastleggen, waaraan de boekhouding van de onderneming moet beantwoorden. Voor de vaststelling der maximumprijzen raadpleegt de minister vooraf de Commissie tot Regeling van de Prijzen. Art. 2 van de Besluitwet van 1945 wordt aangevuld met een par. 5, die vrij sterke sanctiebepalingen inhoudt.

Ingeval de maximumprijzen of winstlimieten niet worden nageleefd en voor zoverre de overtreder weigert de voorschriften op te volgen van de ambtenaren, kan de minister na een, bij aangetekend schrijven genotificeerde aanmaning, de tijdelijke sluiting (voor maximaal vijf dagen) van de inrichting van de overtreder bevelen. Beroep staat evenwel open bij de Raadkamer van de Rechtbank („Chambre de Conseil du Tribunal”) binnen vijf dagen. Deze doet uitspraak in laatste instantie binnen acht dagen na de datum van het indienen van het verzoekschrift en na het verslag te hebben gehoord van de minister, de raadsman van de betrokkene, en het advies van de Procureur des Konings. In de beschikking wordt vastgesteld of de beslissing van de minister in de vormen en onder de voorgeschreven voorwaarden is genomen en of de feiten van dien aard zijn, dat zij een overtreding uitmaken.

Een grote macht wordt hier dus aan deze Raadkamers gegeven. Vanzelfsprekend is er nog geen ervaring over deze materie! Bij ontstentenis van beroep of ontstentenis van

een beslissing van de Raadkamer binnen de acht dagen, die de beslissing van de minister vernietigt, is laatstgenoemde beslissing onmiddellijk uitvoerbaar. De krachtens dit artikel uitgevoerde tijdelijke sluiting „heeft noch kan de verbreking en de opschorting van de lopende bedienden- of arbeidscontracten ten gevolge hebben”.

In het individualistische België is zeer groot verzet gerezen tegen deze strenge bepalingen, doch zij zijn toch zo in de Volksvertegenwoordiging aangenomen. De praktijk zal leren hoe zij gehanteerd zullen worden.

Een heel praktische Belgische maatregel vult deze sancties dan verder nog nuchter aan door te stellen dat, wanneer ambtenaren overtredingen op de verschillende bepalingen van deze wet constateren, zij een geldsom kunnen bepalen, waarvan de „vrijwillige (sic!)” betaling door de dader, de publieke vordering doet vervallen. De tarieven alsmede de betalings- en inningsmodaliteiten worden door de Koning vastgesteld.

Met deze nieuwe wapens gaat men nu de inflatie in België te lijf, naast vanzelfsprekend de monetaire maatregelen in de vorm van kredietbeperking en beheersing van de rentevoet. Als op deze prijspolitiek niet een stringente loon(inkomens)-politiek wordt geënt, voorspellen wij slechts een klein succes voor deze vorm van inflatiebestrijding, met hoogstens een zekere tijd van veel last en een geringe rentabiliteit voor de bonafide ondernemingen, die „het spel spelen”.

J. H. Schmidt

Enkele factoren die het sparen kunnen beïnvloeden

Rendement

Aangezien sparen uitstellen van consumptie betekent en het stellen van de spaardaad insluit dat men latere consumptie verkiest boven de directe, speelt het rendement van het spaarbedrag een belangrijke rol, was het maar om de „koopkracht” van het opzijgelegde kapitaal te behouden². Het verschil tussen de netto-rentevoet³ en het muntontwaardingspercentage kan men het werkelijke rendement noemen.

Het rendement neemt toe met de termijn waarvoor de inlegging wordt gedaan. Voor zichtdeposito's is de opbrengst zeer laag (bij de grote banken 0,50%), terwijl voor de inleggingen op 10 jaar momenteel 7,25% bruto wordt uitgekeerd. In tijden van monetaire spanningen kunnen de interestvoeten op korte termijn evenwel zeer sterk stijgen, zodat de band rendement/termijn losser wordt. In feite heeft de spaarder een zekere verticale keuze (= keuze tussen de verschillende spaarvormen) binnen de spaarinstelling zelf⁴.

Het is interessant na te gaan of een hogere rentevoet toegekend door een instelling of groep van instellingen voor een bepaalde soort inlagen voldoende is om de spaarder bij zijn keuze te leiden⁵.

Het traditionele spaarinstrument in België is sedert lang het gewone spaarboekje of depositoboekje⁶. Wie spaarboekje zegt denkt onwillekeurig aan de Algemene

Spaar- en Lijfrentekas (ASLK), waarvoor het gedurende bijna een eeuw als enige middel van spaarinzameling gold. Thans nog wordt de Algemene Spaar- en Lijfrentekas voor het depositosparen als „leader” aangezien, niettegenstaande de daling van haar marktaandeel, voornamelijk gedurende de jongste jaren⁷.

De vergoeding voor het gewoon sparen bleef jarenlang vastgesteld op 3%⁸. In haar pogingen de cliënteel ertoe aan te zetten haar fondsen langer op het spaarboekje te behouden, m.a.w. om de gemiddelde inleggings-termijn te verlengen, besloot de ASLK een „getrouwheidspremie” toe te kennen voor de bedragen die vóór 16 januari van elk jaar worden gestort en het gehele jaar ingelegd blijven. Deze bijkomende interestvergoeding bedraagt 1% en wordt berekend over de minimum-inlage afgerond op het lagere duizendtal.

Het stelsel van de gesplitste vergoeding werd door de concurrentie vlug nagevolgd, echter met dien verstande dat de basis-rentevoet op dit ogenblik bij nagenoeg alle instellingen 3,5% bedraagt, doch dat de hoogte van de getrouwheidspremie kan verschillen⁹. Zo keren de grote banken slechts 0,75% uit. Bovendien wordt boven 200.000 frank een lagere interest uitgekeerd door de banken; bij de ASLK bijv., ligt deze grens veel hoger, namelijk 500.000 frank. De enorme bedragen die desondanks nog op bankdepositoboekjes worden geplaatst¹⁰, tonen duidelijk aan dat de cliënteel niet zo nauwlettend is en dat het verschil in rendement hier geen belangrijk element is bij de keuze van de financiële instelling¹¹.

² *Neemt men het indexcijfer van de consumptieprijzen als referentiebasis, dan kan men vaststellen dat de muntontwaardiging in België tussen juli 1970 en juli 1971 ongeveer 4,20% bedroeg. Tussen juli 1969 en juli 1970 was de prijsstijging 4%.*

³ *Behalve op inleggingen op een gewoon spaar- of depositoboekje wordt op de interest een belasting van 20% in de vorm van een roerende voorheffing geheven. De vrijstelling op eerstgenoemde spaarvorm geldt slechts tot 7.500 fr. interest.*

⁴ *Het is o.a. om die reden dat de verschillende instellingen over een zo uitgebreid mogelijke waaier van mogelijkheden wensen te beschikken. Hun doorgedreven acties werden met succes bekroond, want mettertijd werden de meer gevestigde spaarvormen zoals kas- of spaarbons tegen vaste of progressieve rentevoet, kapitalisatie (spaar)bons enz. aan hun dienstengamma toegevoegd.*

⁵ *In België is de interestbepaling niet vrij. Voor elke categorie financiële instellingen geldt een andere regeling:*

a. *Openbare kredietinstellingen: elke wijziging in de interestvoet dient te worden goedgekeurd door de Raad voor Openbare Kredietinstellingen. (voorgezeten door de Gouverneur van de Nationale Bank).*

b. *Banken: interestvoeten worden vastgesteld bij interbancaire akkoorden die in de schoot van de Belgische Vereniging der Banken worden afgesloten. De vergoedingen op termijndeposito's mogen echter alleen na akkoord van de Nationale Bank worden gewijzigd.*

c. *Private spaarkassen: deze moeten a priori alle interestwijzigingen aan de goedkeuring van het Centraal Bureau voor de Kleine Spaarders onderwerpen. De harmonisering van de interestvoeten grijpt plaats in de Hoge Raad voor Financiën.*

⁶ *Het onderscheid tussen spaar- en depositoboekjes is niet economisch te verantwoorden. De voorwaarden zijn voor beide nagenoeg identiek. Toch heeft de Belgische wetgever gemeend het woord „sparen” te moeten beschermen en „spaarboekje” voor te behouden voor de ASLK en de private spaarkassen.*

⁷ *Voor de evolutie van het marktaandeel inzake depositosparen van de banken, de private spaarkassen, de ASLK en het Gemeentekrediet: zie tabel op blz.*

⁸ *Sedert 1 januari 1970 werd de basisrentevoet op 3,5% gebracht.*

⁹ *Sommige kleine banken met een gering aantal agentschappen passen een nog hogere rentevoet toe, namelijk een „volle interest” d.w.z. de getrouwheidspremie wordt bij de basisrentevoet gevoegd en berekend „pro rata temporis” (bijv. Europabank) ofwel men keert zelfs 5% netto uit (bijv. Union du Crédit de Bruxelles).*

¹⁰ *Bedrag einde juni 1971: 86 miljard frank.*

¹¹ *Enquêtes hebben aangetoond dat de spaarder de rentevoeten, geboden door de verschillende instellingen, niet uit elkaar kan houden. In de publiciteit wordt o.i. te weinig melding gemaakt van hogere interestvergoedingen, wat de markt enigszins doorzichtiger zou kunnen maken.*

G. Katona spreekt in dat verband van: „Gewoonte en traagheid blijven grote macht uitoefenen, hoewel zij nu en dan overwonnen worden en de mensen zich aanpassen aan nieuwe mogelijkheden”¹². Hetzelfde verschijnsel wordt vastgesteld bij de kasbons (spaarbons) waaraan eveneens hogere interestvoeten worden toegekend door de publieke sector dan door bepaalde concurrenten zoals de banken. De relatieve hoogte van de verschillende interestvoeten is echter wel van belang voor het beleggingspatroon van de spaarder. Zo zijn bijvoorbeeld hoge interestvoeten op termijn een prikkel om meer van dergelijke inleggingen te doen, ten koste van die op spaar- of depositoboekjes. Dit verschijnsel was merkbaar toen er enige tijd geleden nog 8% op een termijninlegging op 5 jaar werd vergoed. Een verlenging van de marge tussen gewoon en termijnsparen valt ontegensprekelijk in het voordeel van de eerstvermelde vorm uit.

Nu de interestvoet over inleggingen op één jaar teruggelopen is tot netto 4,6%, komt het gewone sparen opnieuw in de gunst van het spaarderspubliek, omdat de opbrengst inclusief getrouwheidspremie 4,5% belooft¹³. Het is evident dat de mobiliseerbaarheid van gewone inleggingen per definitie veel groter is dan die van inleggingen op termijn. Even duidelijk is het dat 0,10% per jaar als vergoeding voor de afstand van liquiditeit bijzonder laag is.

Veiligheid

De factor veiligheid houdt nauw verband met de kredietwaardigheid van de instelling, waaraan men zijn geld toevertrouwt. In België genieten bepaalde openbare kredietinstellingen, die ook spaargeld inzamelen, van de staatswaarborg. De Algemene Spaar- en Lijfrentekas en de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (NMKN), de Nationale Kas voor Beroepskrediet (NKBK) en het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet (NILK) verkeren in dat geval. De staat stelt zich in laatste instantie garant voor de terugbetaling van de aan deze instellingen toevertrouwde fondsen.

De staatswaarborg werd bijzonder geapprecieerd in de jaren dertig toen financieel wanbeheer in de private financiële sector vele spaarders een onherstelbaar verlies toebrengt. Voor de spaarder van vandaag — op uitzondering na misschien van degenen die de jaren dertig beleefden — heeft deze staatswaarborg veel aan belang ingeboet. Een financiële crisis wordt immers niet meer tot de mogelijkheden geacht. Bovendien werd in de jaren 1934-1935 diepgaand ingegrepen in de wetgeving op de financiële instellingen. De Bankcommissie controleert de activiteiten van de banken, terwijl het Centraal Bureau voor de Kleine Spaarders¹⁴ toezicht houdt op de werking van de private spaarkassen¹⁵.

Vele spaarders menen dat staatstoezicht hetzelfde betekent als staatswaarborg en daardoor worden banken, private spaarkassen en publieke kredietinstellingen op eenzelfde voet geplaatst. Bovendien wordt de staatswaarborg bij bepaalde publieke kredietinstellingen zelfs als nadelig gezien omdat het publiek gelooft dat deze instellingen verplicht zijn alle gegevens betreffende hun cliënteel mee te delen aan de fiscus¹⁶.

Liquiditeit

De liquiditeitsgraad van een belegging is uiteraard een functie van de tijd waarvoor men de belegging doet. Over inleggingen op een zichtrekening kan men onmiddellijk en onbeperkt beschikken. Zij worden echter niet als spaarinleggingen beschouwd. Het bedrag dat maximaal op zicht wordt uitbetaald op gewone spaar- of depositoboekjes is voor het ogenblik 20.000 fr. per halve maand. Na een vooropzegging van enkele dagen kan men echter over grotere bedragen beschikken¹⁷.

Sommige banken passen een vernuftig systeem toe, dat echter duur uitvalt voor de spaarder. Wenst hij onmiddellijk over een groter bedrag te beschikken dan de bovenvermelde 20.000 fr. dan wordt zijn wens ingewilligd. Het bedrag boven de 20.000 fr. wordt echter beschouwd als een voorschot waarover een veel hogere debetrente (interest van de besparingen plus 2%) wordt aangerekend dan deze over de besparingen. Meestal is de cliënt niet op de hoogte van de kostprijs van deze „faciliteit” en bij de jaarlijkse interestafrekening zal hij evenmin iets opmerken, omdat deze berekening moeilijk door niet-ingewijden kan worden begrepen.

Wat betreft de liquiditeit voor termijnbesparingen is de toestand enigszins anders. Met het doel een hogere interestvergoeding te ontvangen wordt door de spaarder een zekere liquiditeit van zijn kapitaal prijsgegeven. Een voortijdige terugbetaling van de besparing moet gepaard gaan met een bepaalde vorm van interestvermindering.

Sparen in effecten heeft een voordeel qua liquiditeit in vergelijking met het termijnsparen op een boekje. Waar laatstgenoemde inleggingen op naam worden ingeschreven, zijn spaar- of kasbons anoniem en zonder formaliteiten overdraagbaar. Hierdoor wordt een voortijdige realisatie vergemakkelijkt¹⁸. Op enkele details na, zijn de kenmerken inzake liquiditeit voor dezelfde soorten spaarinleggingen gelijk bij de verschillende instellingen.

¹² G. Katona: „Massaconsumptie, de psychologie van de verbruiker”. Nederlandse vertaling van: „The Mass Consumption Society”, Aula-reeks, blz. 244, Utrecht 1967.

¹³ Boven de 7.500 fr. interest wordt evenwel een belasting van 20% op de geïnde interestbedragen geheven.

¹⁴ Een onafhankelijk en autonoom controle-organ, voorgezeten door de Gouverneur van de Nationale Bank.

¹⁵ Weliswaar vinden we zowel bij private spaarkassen als bij banken staatsfondsen op de actiefzijde van de balans, doch de betekenis hiervan mag niet worden overdreven en worden gelijkgesteld met staatswaarborg.

¹⁶ In België wordt de roerende voorheffing (= belasting op inkomsten uit roerende goederen) door de financiële instellingen ingehouden op de uitgekeerde interest en „globaal” aan de fiscus gestort. Aangezien alle instellingen fiscaal op dezelfde voet staan is er geen sprake van mededeling van individuele rekeningen door de instellingen die de staatswaarborg genieten.

¹⁷ Om die reden spreekt men wel eens over „near money” (quasi-geld).

¹⁸ Soms bemiddelt de emitterende instelling voor het vinden van een koper, soms dient de verkoper een wisselagent te raadplegen, die het effect op de beurs verhandelt.

De keuze van de spaarder

Uit het voorafgaande beknopte overzicht van enkele criteria waaraan een goede belegging dient te beantwoorden, kan geen antwoord worden gevonden op de vraag aan welke instelling de spaarder uiteindelijk zijn fondsen zal toevertrouwen. Zonder de pretentie te willen hebben een diepgaande analyse van het keuzeprobleem te hebben gemaakt — hiervoor zou aanzienlijk statistisch onderzoek noodzakelijk zijn om de gedragingen van de spaarder zowel sociologisch, psychologisch als economisch te omvatten¹⁹ — is het toch interessant enkele belangrijke punten naar voren te brengen die een bijdrage kunnen vormen tot de oplossing van het keuzevraagstuk.

Faciliteit

Belangrijk is dat er bij de consument in het algemeen en bij de spaarder in het bijzonder een streven naar eenvoud en gemak wordt vastgesteld. „Spaar naast je deur, op het tijdstip dat je het best past”, ziedaar een thema, dat sedert geruime tijd aan de orde is. De mens van vandaag wil zich zo weinig mogelijk verplaatsen; aanschuiven om zijn spaarverrichtingen te kunnen doen, vindt hij uit den boze.

De cliënteel wordt hierbij bijzonder door de omstandigheden gediend. De verschillende financiële instellingen staan steeds dichter bij hun klanten²⁰. De banken hebben zich in de jongste jaren fel gedemocratiseerd in die zin, dat ze nu ook hun diensten aan de „gewone mens” aanbieden²¹. Deze nieuwe wending in de bankpolitiek heeft belangrijke gevolgen voor management en marketing. Men gaat immers over van „money banking” (relatief weinig cliënten, persoonlijke relaties) naar „service banking” (massa cliënten, actieve filialen en reclamepolitiek)²².

Bovendien is er een duidelijke overschakeling van een „salers market” naar een „buyers market”. Daaruit vloeit voort dat allerlei middelen en technieken worden aangewend om de cliënteel aan te trekken. Bezoeken thuis, late openingsuren en opening op zaterdagmorgen zijn alle pogingen om in de gunst te komen van de cliënten. Kortom, zij wensen een maximum aan bedieningsfaciliteiten en uiteindelijk geven ze de voorkeur aan de instelling die er het best in slaagt aan hun verlangens te voldoen.

Dienstenpakket en „nevenvoordelen”

Aan het dienstenpakket wordt door de cliënteel meer en meer belang gehecht. Het is zo, dat de ideale instelling wordt gezien als de „one stop department store of finance”. De spaarinzamelende instellingen hebben dit sinds jaren opgemerkt en zich al geruime tijd beijverd voor de uitbreiding van hun dienstenpakket. Hierbij dient niet alleen aan het sparen gedacht te worden; het krediet speelt eveneens een zeer belangrijke rol²³.

Het komt veelvuldig voor dat een trouwe spaarder een persoonlijke lening wil afsluiten of dat hij voor het bouwen of kopen van een woning over een hypothecair krediet wenst te beschikken. Dan ook (en vooral dan) wenst hij een beroep te kunnen doen op de financiële instelling, waaraan hij reeds zijn besparingen toe-

vertrouwd. Bepaalde instellingen reserveren hun kredieten voor sommige categorieën van hun trouwe spaarders, terwijl deze bij andere spaarinstellingen kunnen lenen tegen een gunstige rentevoet²⁴.

De band tussen sparen en krediet werd het eerst de facto gelegd door de ASLK. De Kredietbank²⁵ en sommige private spaarkassen volgden dit voorbeeld. Een nieuwe stap werd door de ASLK gezet in 1970 door de invoering van het woonsparen waarbij de klant die een spaarcontract aangaat bevoorrecht zal worden bij het aangaan van een woonkrediet. Onmiddellijk werd dezelfde weg ingeslagen door concurrerende instellingen, zoals de Raiffeisenkassen (de grootste private spaarkas van het land) en Codep (de spaarkas van de socialistische beweging).

Publiciteit

De publiciteit speelt een zeer belangrijke rol in de keuze van de spaarders. Onophoudelijk worden reclameboodschappen op de potentiële en effectieve cliënten afgestuurd in nationale en regionale dag- en weekbladen, publiciteitsbladen, vrouwbladen en „direct mail”, terwijl de affiches van financiële instellingen ook meer en meer voorkomen.

¹⁹ Cf. het werk van George Katona over de gedragingen van de consument.

²⁰ Een overzicht van het aantal vestigingspunten (contactpunten met de cliënteel) moge deze tendens illustreren:

• Banken: in 1960 1.738 vestigingen en in 1970 ca. 3.000.

• Private spaarkassen: in 1962 8.500 vestigingen en in 1970 ca. 20.520.

• NMKN: in 1960 ca. 200 vestigingen en in 1970 1.275.

• Gemeentekrediet: in 1970 1.487.

• ASLK: in 1960 1.601 vestigingen en in 1970 2.970.

²¹ In dit verband kan gewezen worden op de reusachtige financiële en organisatorische inspanningen die de banken zich getroosten om de girale loon- en salarisuitbetalingen van de werknemers te verzorgen.

²² W. Socquet: *Banken en Marketing*, in „Revue de la Banque”, no. 3, 1971, blz. 255-256.

²³ Het verschijnsel van dienstenuitbreiding heeft uiteraard tot gevolg dat nieuwe diensten worden aangeboden die vroeger uitsluitend door een andere categorie instellingen werden gepresteerd. Zo was bijv. jarenlang de zichtrekening met cheques het monopolie van de banken; nu bieden zowel bepaalde publieke kredietinstellingen als de private spaarkassen deze dienst aan. Traditioneel richtte de ASLK zich tot de kleine spaarders; nu worden zij ook benaderd door de banken. Men spreekt in dit verband van „despecialisatie” of „branchevervaging”.

²⁴ Voor woningleningen kunnen de trouwe spaarders bij de ASLK genieten van interestverminderingen van 0,5% tot 1,5%. Vroeger werd het woningkrediet door deze instelling uitsluitend aan de goede cliënten voorbehouden.

²⁵ In het kader van het „Combisparen” tracht deze bank haar cliënteel nauwer aan zich te binden.

Depositosparen van enkele financiële instellingen (in mln. franken)

Eind jaar	ASLK		Private spaarkassen		Banken		Gemeentekrediet van België		Totaal	
	Sparen van particulieren zonder de zichtrekeningen		Rekeningen op minder dan 2 jaar en op 2 jaar en meer		Bankboekjes en termijnlagen		Depositoboekjes			
	Bedrag	%	Bedrag	%	Bedrag	%	Bedrag	%	Bedrag	%
1960	78.887	54	25.831	18	37.836	26	3.192	2	145.747	100
1965	112.102	43	54.510	21	84.826	33	8.007	3	259.446	100
1970	157.142	34	94.875	21	192.205	42	13.108	3	457.329	100

Bron: ASLK, Centraal Bureau voor de Kleine Spaarders, Bankcommissie Gemeentekrediet van België.

Naar de bedoeling van deze reclamestroom behoort niet ver te worden gezocht; o.i. stelt G. Katona het zeer duidelijk wanneer hij over de verschillende soorten benzine schrijft. „Het merk moet voortdurend onder de ogen van het publiek worden gebracht, juist omdat het dat publiek onverschillig laat of het het ene merk koopt of het andere”²⁶.

De betekenis van de openbare en privé-instellingen bij de spaarinzameling in België

Na de poging klaarheid te scheppen in de keuze van de spaarder, is het interessant een beknopte schets te geven van de verschillende concurrerende instellingen die op de markt optreden.

De instelling die zich het eerst heeft ingelaten met het sparen systematisch onder alle bevolkingslagen te bevorderen, is ongetwijfeld de ASLK. In 1865 opgericht als „parastatale” instelling, had ze tot doel de „kleine man” tot sparen aan te zetten, diens fondsen in te zamelen en te doen opbrengen, dit alles om de levensstandaard van de bevolking te verhogen en de economie van het land te steunen. Nu nog houdt de ASLK zich intensief bezig met het aankweken van de spaarzin bij de schoolgaande jeugd in de vorm van het schoolsparen.

De stijging van de levensstandaard in de loop der jaren is de ASLK sterk ten goede gekomen, in die mate zelfs, dat ze sinds jaren de eerste financiële instelling van het land is qua omzet. Haar balanstotaal beliep eind 1970 254 mrd. fr. De verhoogde welvaart heeft evenwel ook een negatief aspect voor de ASLK. Het is immers zo, dat ook andere instellingen, zowel openbare als privé, haar geleidelijk meer en meer concurrentie aandeden door zich tot dezelfde cliënteel te richten. Vanaf 1950 werd deze evolutie voelbaar om van 1960 af zeer scherpe vormen aan te nemen.

In de tabel wordt de evolutie sinds 1960 van het depositosparen voor enkele financiële instellingen opgenomen. Onder depositosparen wordt verstaan: het sparen op spaar- of depositoboekjes en op termijnboekjes of -inlagen met uitsluiting van alle besparingen in effecten (kasbons, spaarbons of obligaties). Hieruit blijkt duidelijk dat alhoewel de ASLK een flinke absolute vooruitgang boekte, het relatieve aandeel van deze instelling zeer sterk is geslonken: van 54% eind 1960 tot 34% eind 1970. Of deze dalende tendens verder zal gaan is niet zeker omdat de ASLK haar dienstengamma verder uitbreidt en ook haar houding ten opzichte van

de spaarder meer versoepelt door een grotere commerciële oriëntatie.

De sterkste concurrenten van de ASLK zijn de banken die hun aandeel van 26% tot 42% zagen verhogen. De cijfers zijn evenwel niet volledig vergelijkbaar omdat in de gegevens van de ASLK alleen het sparen van particulieren is opgenomen, terwijl voor de banken en de private spaarkassen geen splitsing volgens particulieren en ondernemingen kon worden doorgevoerd wegens het niet voorhanden zijn van dergelijke statistieken. Ook konden voor de private spaarkassen de zichtrekeningen niet uit hun totaalcijfer geëlimineerd worden.

Ongeveer 80% van de totale deposito's der banken zijn te rug te vinden bij drie grote banken, namelijk de Generale Bankmaatschappij, de Bank van Brussel en de Kredietbank. Daarnaast is er nog een dynamische bank, de Bank Lambert, die op de vierde plaats komt volgens de betekenis der deposito's van derden. De overige banken, een 70-tal in totaal, zijn of van regionale of van lokale betekenis. Daarnaast zijn er ook enkele grote vreemde banken — vooral Amerikaanse — die zich de jongste jaren in België hebben gevestigd. Deze instellingen leggen zich niet zozeer toe op de spaarinzameling maar kunnen met de tijd ernstige concurrenten op de markt van het depositosparen worden, vooral indien de Bankcommissie die de banken controleert een soepeler houding zou gaan aannemen (o.a. inzake interestvergoedingen voor de deposito's en terugbetalingsmodaliteiten).

De privé-spaarkassen, aldus genaamd in tegenstelling tot de ASLK die tot de openbare sector behoort, en die gecontroleerd worden door het Centraal Bureau voor de Kleine Spaarders, zowel bij het aantrekken van spaargelden als bij het verstrekken van leningen, zijn thans 36 in aantal. De belangrijkste ervan zijn de Centrale Kas voor Landbouwkrediet (inclusief Raiffeisen), de Antwerpse Hypotheekkas AN - HYP, de BAC Centrale Depositokas en IPPA Belgische Hypotheekmaatschappij en Spaarkas.

Het grootste gedeelte van de private spaarkassen zijn NV's en het winstmotief komt als dusdanig op de eerste plaats, dit in tegenstelling met de doelstelling van de overige Europese spaarkassen, die eerder gericht zijn op het algemeen belang en niet exclusief op dat van de aandeelhouders.

²⁶ G. Katona: „Massaconsumptie, de psychologie van de verbruiker” (Nederlandse vertaling van: „The Mass Consumption Society”), blz. 71.

Kan Europa zijn onafhankelijkheid bewaren tegenover de Verenigde Staten?

R. ROHART*

Op het ogenblik vormen de monetaire problemen vraagstuk nummer één in de Westerse wereld. De oorzaak daarvan is de dollarcrisis met haar repercussies op het internationale vlak. Ingevolge de voortdurend deficitaire betalingsbalans van de Verenigde Staten stroomden gedurende geruime tijd dollars naar Europa. Onzekere verwachtingen omtrent de Amerikaanse economie, de daling van de rentetarieven op de Eurodollarmarkt, de geslonken Amerikaanse wisselreserves t.o.v. een fors gestegen schuldvordering gaven aanleiding tot een gebrek aan vertrouwen in de dollar. Daardoor gingen particulieren en ondernemingen die in het bezit waren van dollars over tot de omwisseling ervan in sterkere valuta's. Hierdoor ontstond een zodanige druk op de dollar dat de convertibiliteit in goud diende te worden stopgezet. Het gevolg daarvan is dat er geen vaste pariteit meer bestaat voor de dollar en het stelsel van Bretton Woods buiten werking werd gesteld.

Van goudwisselstandaard . . .

Het naoorlogse monetaire systeem werd tot heden geregeld door de overeenkomst van Bretton Woods, waarbij het Internationale Monetaire Fonds (IMF) werd opgericht. De statuten van het IMF schrijven vaste pariteiten voor. Evenwel is een beperkte schommelingsmarge van 1% langs weerszijden van de pariteit toegestaan. Toen in 1958 de convertibiliteit van de meeste Europese munten werd hersteld, diende elk land dat lid was van het Europese Monetaire Akkoord een referentiemunt aan te duiden waartegenover hun nationale munt met een bepaald percentage zou schommelen. De meeste landen kozen de dollar en de schommelingsmarge bedroeg gemiddeld 0,75% langs beide zijden van de pariteit.

Hieruit vloeit voort dat tijdens perioden waarin de dollar zwak was, de centrale banken van de landen met een sterke munt dienden op te treden als kopers van de overtollige dollars. Daardoor nam het aandeel van de dollar in hun wisselreserves toe. De Nationale

Bank van België wenste echter nooit ongedekte dollars aan te houden, daar ze in geval van devaluatie van de dollar hierop een verlies zou lijden.

Ten einde het risico, verbonden aan het aanhouden van dollartegoeden uit te schakelen, kon men steeds zijn toevlucht nemen tot een van de volgende maatregelen:

* De auteur behaalde in 1970 in België het diploma van licentiaat in de toegepaste economische wetenschappen en het diploma van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs. Van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek kreeg hij voor 1970-1971 een mandaat voor „navorsingsstagiair” toegewezen en voor 1971-1973 een mandaat voor „aspirant”. Voor de uitoefening van deze mandaten werd hij verbonden aan de dienst voor financiële economie van het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen, waar hij zijn wetenschappelijk werk verricht onder leiding van Prof. Dr. L. Levy. Dit artikel werd geschreven vóór de besprekingen over het internationale monetaire stelsel van vorige week.

In de tabel werd ook het Gemeentekrediet van België opgenomen dat sinds de jaren na de tweede wereldoorlog als inzamelaar een goede positie heeft weten te verwerven. Alhoewel het depositosparen flink is vooruitgegaan, trekt toch het Gemeentekrediet van België de belangrijkste fondsen in de vorm van kasbons en obligaties aan. In de tabel werden sommige openbare instellingen niet opgenomen waaronder de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (NMKN), die sinds 1919 bestaat en die als specifieke taak heeft de nijverheid te financieren. Deze instelling zamelt spaargelden in, in de vorm van effecten, maar sinds enkele jaren heeft zij een akkoord afgesloten met de ASLK volgens hetwelk zij voor rekening van deze

instelling deposito's aanvaardt²⁷. Naast de NMKN zijn ook de Nationale Kas voor Beroepskrediet (NKBK) en het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet (NILK) als openbare instellingen op de spaarmarkt, waarbij de spaargelden hoofdzakelijk in de vorm van effectensparen aangetrokken worden.

A. Kempeneers
M. Mortier

²⁷ Ook de ASLK aanvaardt inschrijvingen op obligaties en kasbons van de NMKN.

- omwisseling van dollars in goud bij de Amerikaanse schatkist;
- omwisseling van dollars in Speciale Trekkingsrechten;
- beleggen van dollars in Roosa-certificaten;
- de Verenigde Staten laten trekken op het Swap-akkoord.

De eerste oplossing was meer theoretisch dan reëel. Want indien alle centrale banken, in het bezit van dollars, hun tegoed wensten om te zetten in goud, dan zou zulks onmogelijk zijn geweest, daar de schuldvorderingen op korte termijn ruimschoots de voorraad van het gele metaal dat in het bezit is van de Verenigde Staten overtreffen. In de praktijk werd dan ook meestal een van de drie andere werkwijzen gevolgd.

Het Swap-akkoord tussen de Federal Reserve Bank van New York en de Nationale Bank van België stelde België in staat zich te decken tegen wisselrisico's bij het kopen van dollars op de officiële markt. De Verenigde Staten konden dank zij die overeenkomst contant Belgische franken opnemen tegen betaling in dollars. De dollars werden dan weer ingekocht op termijn tegen Belgische franken.

Door de Verenigde Staten werden Swap-akkoorden afgesloten met 14 centrale banken en met de Bank voor Internationale Betalingen. Het Swap-akkoord van België met de Verenigde Staten dateert van juni 1962. Oorspronkelijk werd een plafond voorzien van \$ 50 mln. Het plafond werd reeds verschillende keren verhoogd. Thans bedraagt het \$ 600 mln. De stelsmatige verhoging van dit plafond vormt de weerspiegeling van de verslechtering van de betalingsbalans der Verenigde Staten.

De trekkingen op het Swap-akkoord oefenden invloed uit op de netto-deviezenpositie van de Nationale Bank van België. Hierbij dienen we onderscheid te maken, al naar gelang het België is of de Verenigde Staten zijn, die trekken op het Swap-akkoord. Een trekking door België (om dollars te verkrijgen, nodig om het hoofd te bieden aan de vraag naar dollars op de officiële markt) oefende geen invloed uit op zijn bruto-deviezenpositie, daar de dollars onmiddellijk werden afgestaan op de wisselmarkt. Op termijn ging België daarbij echter de verbintenis aan Belgische franken terug te kopen tegen dollars; terwijl voor de deviezen niets werd opgetekend onder de activa, had men daarentegen op de passiefzijde een toeneming van de verbintenissen op termijn. Daar men bij de berekening van een netto-positie, naast de bruto-positie, ook rekening dient te houden met de termijnverrichtingen, droeg een trekking op het Swap-akkoord ertoe bij de netto-deviezenpositie van België deficitair te maken.

Was de toestand daarentegen omgekeerd, namelijk als de Nationale Bank van België dollars op de wisselmarkt moest kopen, dan gaf dat aanleiding tot het aanhouden van een bepaalde hoeveelheid ongedekte deviezen. Dat wisselrisico kon worden uitgesloten door de Verenigde Staten te laten trekken op het Swap-akkoord. Hierdoor verkregen de Verenigde Staten Belgische franken waarmee ze de dollars die door de Nationale Bank van België werden aangehouden, konden kopen. De dollars die de Nationale Bank van België ontving als tegenwaarde van de trekking op het Swap-akkoord, waren echter gedekt door een omgekeerde verrichting op termijn. Terwijl de bruto-deviezenpositie steeg ingevolge het kopen van dollars, bleef

de netto-deviezenpositie ongewijzigd als gevolg van het decken op termijn tegen wisselrisico's, d.m.v. trekkingen op het Swap-akkoord door de Verenigde Staten. De trekkingen op het Swap-akkoord geschieden voor een periode van drie maanden, welke periode echter hernieuwd kon worden. Het was dus een hulpverlening op korte termijn.

Ook werd de mogelijkheid geboden dollartegoeden om te zetten in zgn. „Roosa-certificaten”. Dit zijn speciale schatkistcertificaten, uitgedrukt in de valuta van het land dat ze koopt ofwel met een goudclausule. De afgelopen maanden viel er een grote toename waar te nemen van het uitstaande bedrag aan Roosa-certificaten. De twee voornaamste houders van deze certificaten zijn Duitsland en Canada.

*Uitstaand bedrag aan Roosa-certificaten
(in \$ mln. of tegenwaarde in dollars)*

Einde periode	Totaal	Einde periode	Totaal
1966	1.213	1970 augustus	3.791
1967	1.716	september	3.791
1968	3.922	oktober	3.850
1969	3.427	november	3.847
1970 januari	2.821	december	3.846
februari	2.821	1971 januari	3.846
maart	3.137	februari	3.846
april	3.180	maart	4.096
mei	3.379	april	4.026
juni	3.794	mei	4.144
juli	3.791	juni	7.144

Bij kritisch toeschouwen ontdekt men een komische situatie: in dit systeem zijn het de centrale banken van niet-Amerikaanse landen die de koers van de dollar ondersteunen, alhoewel ze geen enkel toezicht, laat staan invloed, op de economische politiek van dat land kunnen uitoefenen. Daar de Verenigde Staten zich niet noemenswaardig hebben ingespannen om evenwicht te brengen in hun betalingsbalans en de omwisseling van dollars in goud meer fictie dan werkelijkheid was, circuleerde de dollar naast het goud als internationaal reservemiddel (ook de Speciale Trekkingsrechten en de kredieten verleend door het IMF behoren tot de internationale monetaire liquiditeiten, maar hun aandeel is relatief gering). Tussen het goud en de dollar bestaat echter een essentieel onderscheid: terwijl aan het goud geen schuld of schuldvordering ten grondslag ligt, bestaat voor de dollarliquiditeiten steeds een schuldvordering t.o.v. de Verenigde Staten.

Daar het internationale valutastelsel tot op heden vooral op twee pijlers steunde (het goud en de dollar), hadden we een goudwisselstandaard. De dollar werd door de centrale banken aangehouden, omdat hij converteerbaar was in goud en bovendien belegd kon worden, zodat de wisselreserves een opbrengst verzekerden, in tegenstelling tot het steriele goud. Men dient er zich rekenschap van te geven dat bij zo'n systeem het automatische correctiemechanisme, dat werkzaam is onder de gouden standaard, zijn werking voor een belangrijk gedeelte verloren ziet gaan. Indien een betalingsbalans deficitair is, dan leidt het wegvloeien van goud onder de gouden standaard tevens tot het inkrimpen van de binnenlandse geldhoeveelheid. Volgens de kwantiteitstheorie ontstaat daardoor een contractie van de vraag die resulteert in een verbetering van de betalingsbalans. Onder de goudwisselstandaard daarentegen vindt er voor het sleutelvalutaland geen daling plaats van de binnenlandse geldmassa, terwijl er ook geen goud wegvloeit.

. . . tot dollarstandaard?

Ingevolge de beslissing van Nixon en zijn economische medewerkers werd de dollar inconverteibel, omdat de dollar niet meer omwisselbaar is in goud. De landen welke de dollar gebruikten als interventiemunt op hun wisselmarkten, staan nu voor de keuze: óf de dollar verder blijven steunen óf de steunoperaties stopzetten.

Wordt de dollar niet meer ondersteund dan krijgen we een systeem van zwevende wisselkoersen, die bepaald worden volgens de wet van vraag en aanbod. Hierdoor wordt het internationale handelsverkeer sterk belemmerd, daar het vaststellen van winstmarges gaat gelijken op een kansspel. Zij zullen immers van de ene dag op de andere variëren, daar de wisselkoersschommelingen een winst kunnen doen omslaan in een verlies, en omgekeerd. Ook het kapitaalverkeer zal worden belemmerd.

Gaat men daarentegen verder met het ondersteunen van de dollar, dan dienen de centrale banken rekening te houden met het feit dat men nu inconverteibele dollars opstapelt. Op die wijze komt een dollarzone tot stand, waartoe de landen behoren die de dollar zouden blijven steunen. In plaats van een goudwisselstandaard heeft men dan een dollarstandaard.

Een dollarstandaard heeft gevolgen zowel op het economische als op het politieke vlak. Het onbeperkt aanvaarden van dollars betekent dat men de dominante positie van de Verenigde Staten zonder meer aanvaardt. Men laat op deze wijze aan de Verenigde Staten de vrijheid welke politiek dan ook te voeren en men laat het eventuele deficit op de betalingsbalans dat daardoor ontstaat door Europa financieren. Wanneer de Verenigde Staten op het binnenlandse vlak een expansionistische politiek voeren, dan zal de invoer van dat land toenemen, terwijl wegens de binnenlandse prijsstijging de export zal verminderen. In de andere landen zal derhalve een grotere vraag naar goederen ontstaan. Hierdoor zal de Amerikaanse inflatie in Europa worden geïmporteerd. Indien Europa het inflatieritme van de Verenigde Staten niet wil volgen, dan dienen anti-inflatoire maatregelen te worden getroffen, ten einde de vraag af te remmen. Daar men bij vrij internationaal betalingsverkeer slechts invloed kan uitoefenen op de binnenlandse en niet op de buitenlandse vraag naar goederen, zal de groei van de materiële welvaart in Europa worden afgeremd.

Wegens het onvoorwaardelijk aanhouden van dollars in Europa, profiteren de Verenigde Staten van onze produktieve inspanningen. Het inflatieproces, dat aldus ontstaat door de grote vraag van de Verenigde Staten naar goederen in het buitenland, wordt nog versterkt door de gestegen kostprijzen van de industrieën die gebruik maken van grondstoffen en halffabrikaten die uit de Verenigde Staten dienen te worden ingevoerd. Daar de operaties van de centrale banken op de wisselmarkten een liquiditeitsverruimend effect uitoefenen, zal de inflatie zich nog verder doorzetten.

Toename van de buitenlandse vraag en afname van de import hebben tot gevolg dat de handelsbalans een gunstiger saldo zal vertonen. Uitgaande van een evenwichtssituatie, zal de betalingsbalans een overschot gaan vertonen. Hierdoor zal de centrale bank op de wisselmarkt moeten optreden om de dollar te steunen, ten einde de koers binnen de interventiegrenzen te houden. Het optreden van de centrale bank op de wisselmarkt

heeft zoals gezegd tot gevolg dat de binnenlandse geldhoeveelheid zal toenemen. Hierdoor zal het renteniveau dalen, zodat de vraag wordt aangemoedigd.

Ook op het politieke vlak kunnen de Verenigde Staten de doelstellingen verwezenlijken die ze als wenselijk beschouwen, al laten zij de lasten ervan mede door de andere landen dragen. De verslechtering van de balans der lopende verrichtingen is een duidelijk gevolg van de oorlog in Vietnam wegens de grote uitgaven die deze meebrengt (militaire uitgaven in het buitenland maken een deel uit van de lopende rekening van de betalingsbalans der Verenigde Staten).

Op economisch gebied financiert Europa een gedeelte van de uitvoer van Amerikaans kapitaal. Daardoor bestaat er onder de dollarstandaard geen enkel actie-middel om het kopen van Europese bedrijven door Amerikanen af te remmen.

Op het gebied van de monetaire politiek leidt de dollarstandaard tot het prijsgeven van elke zelfstandigheid wegens de ontzaglijke invloed die de dollarrentevoeten uitoefenen op het wereldintrestniveau. Deze afhankelijkheid op monetair gebied kwam zeer duidelijk tot uiting tegen het einde van het vorige jaar, toen de Deutsche Bundesbank zich inspande een restrictief beleid te voeren om de inflatie tegen te gaan. De pogingen om het binnenlandse krediet te beperken, werden doorkruist door de mogelijkheid voor de Duitse bedrijven om een beroep te doen op de Eurodollarmarkt.

De zwevende dollar

Het zwevend worden van de dollar komt neer op een feitelijke devaluatie, d.w.z. zijn waarde t.o.v. de meeste andere valuta's is gedaald op de wisselmarkten. Dat hieraan gevolgen verbonden zijn zowel voor de Amerikaanse als voor de Europese exporteurs ligt voor de hand. De Europese import (de Amerikaanse export) zal worden bevorderd, terwijl voor de Europese export (de Amerikaanse import) het tegenovergestelde geldt. De beslissing van de Verenigde Staten de omwisselbaarheid van de dollar in goud op te schorten, ging gepaard met het afkondigen van een reeks maatregelen die gericht zijn op het verbeteren van de Amerikaanse binnenlandse economische toestand, namelijk het bestrijden van de inflatie. Naargelang die maatregelen hun verlangde uitwerking hebben, zal de Amerikaanse dollar worden gestabiliseerd. Blijven daarentegen de prijzen en lonen in Amerika sneller stijgen dan elders, dan is een stelselmatige depreciatie van de dollar te verwachten.

Indien de verantwoordelijke autoriteiten in de Verenigde Staten om electorale redenen de verleiding niet kunnen weerstaan een expansieve politiek te voeren, wat zijn dan de gevolgen voor Europa? De in de Verenigde Staten heersende inflatie zal hierdoor worden versterkt, zodat enerzijds de Amerikaanse prijzen sneller zullen stijgen dan de Europese prijzen, en anderzijds het wantrouwen tegenover de dollar nog zal toenemen. Hierdoor zal de speculatie op gang worden gebracht en dollars worden omgezet in sterkere valuta's. Deze speculatieve verkopen zullen de waardedaling van de dollar, die aanvankelijk werd veroorzaakt door de gestegen prijzen, sterk vergroten. De Europese industrie zal hiervan een nadelige invloed ondervinden.

sinds 1917

sinds 1917

STENOGRAFENBUREAU W. STEMMER & ZN N.V.

Schiebroekseweg 22-24, telefoon (010) 22 38 66,
postbus 35007, Rotterdam

vervaardigt o.a. de officiële gemeenteraadsverslagen van Arnhem, Baarn, Breda, Dordrecht, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Hilversum, Maastricht, Renkum, Rheden, Rotterdam en Veldhoven. Wij leveren ook:

NOTULEN VAN DIRECTIE- EN AANDEELHOUDERSVERGADERINGEN

De jarenlange gedegen ervaring van ons bureau, toepassing van moderne geluidsopnametechniek en vooral onze eerste-klas medewerkers garanderen snel en accuraat werk, uitgevoerd op uiterst betrouwbare en discrete wijze.

De concurrentie van de Verenigde Staten op de wereldmarkten zal namelijk, als gevolg van de feitelijke devaluatie, toenemen.

Gevolgen voor de EG

Terwijl de ontwaarding van de dollar de Amerikaanse goederen meer concurrerend maakt op o.a. de Europese markten, leidt de zwevende koersvorming ertoe dat de betreffende landen meer autonomie verwerven, doordat zij nu niet meer verplicht zijn hun kredieten aan de Amerikaanse economie te vergroten. Nochtans vormt een zwevende dollar geen perfecte isolering op het gebied van de monetaire politiek. Wordt, ten einde de vraag te doen toenemen, een politiek van goedkoop geld gevoerd, dan zullen kapitalen de Verenigde Staten verlaten om in het buitenland een hogere opbrengst te zoeken. Deze kapitaalbewegingen zullen op hun beurt de zwevende dollar depreciëren, zodat de vraag naar Amerikaanse goederen zal toenemen. De Amerikaanse autoriteiten verkeren dus in de mogelijkheid om door middel van hun monetaire politiek de koers van de dollar te beïnvloeden. Daardoor betekent het zwevend maken van de dollar het afwentelen van de problemen op o.a. Europa. De werkloosheid wordt op deze wijze geëxporteerd. Bovendien ondergaan de invoerlanden de invloed van de 10% additionele invoerheffing.

De nadelige invloed van de zwevende dollar beperkt zich niet tot de betalingen tussen de Verenigde Staten en de andere landen. Ook het handelsverkeer tussen deze andere landen onderling wordt in grote mate bemoeilijkt. Daar de dollar algemeen als interventiemunt werd gebruikt, heeft de inconvertibiliteit tot gevolg dat ook de andere munten t.o.v. elkaar gaan zweven. Vooral voor de lidstaten van de EG is dat een funest gevolg, daar een gemeenschappelijke markt slechts dan goed kan werken als de pariteiten vast zijn. Daarom is het betreuzwaardig dat in EG-verband geen eensgezind standpunt kon worden ingenomen ten einde te komen tot een gemeenschappelijke houding tegenover de dollar en het bereiken van vaste pariteiten tussen de EG-landen onderling.

Technisch is deze doelstelling niet onbereikbaar. In het Plan-Werner werd reeds een mechanisme voor-

gesteld om nauwere schommelingsmarges te bereiken tussen de EG-landen onderling. Een oplossing zou bestaan in het bepalen van een „gemeenschappelijk dollarniveau”. Dat „gemeenschappelijke dollarniveau” zou worden vastgesteld voor een bepaalde tijd. Het zou gelden voor alle EG-landen. Het „gemeenschappelijke dollarniveau” dient te worden bepaald binnen de schommelingsmarges die golden voor de dollar (voor de landen van de gemeenschappelijke markt ongeveer 3/4% langs beide zijden van de pariteit). Na de vaststelling van het „gemeenschappelijke dollarniveau” moeten de centrale banken ervoor zorgen dat de koers binnen een kleine marge t.o.v. dat niveau blijft (bijv. 0,6% langs beide zijden van het „gemeenschappelijke dollarniveau”). De dagelijkse schommelingsmarge tussen de EG-munten onderling bedraagt dus maximaal 1,2% in plaats van 1,5% langs beide zijden van de pariteit).

Door het inschakelen van een „gemeenschappelijk dollarniveau” kunnen de schommelingen tussen de EG-munten binnen zekere marges worden gereduceerd. Men kan logischerwijze echter verwachten dat de landen van de gemeenschappelijke markt niet bereid zullen zijn dollars te kopen die inconvertibel zijn. Daardoor verliest de dollar zijn bruikbaarheid als interventiemunt en dienen de operaties op de wisselmarkten te geschieden in de munten van de EG zelf. Deze methode wordt toegepast in Benelux-verband. Nadat het niet was gelukt in EG-verband tot een oplossing te komen, werden namelijk besprekingen begonnen in Benelux-verband die wel tot een gunstig resultaat leidden. De Belgische frank en de Nederlandse gulden verkregen onderling een vaste pariteit, dezelfde als die van vóór de crisis van mei. De grenzen langs beide zijden van de pariteit werden vastgesteld op 1,50%. Om de koers binnen die marges te houden, opereren de centrale banken van Nederland en België op de wisselmarkt. Als gevolg van dit mechanisme kan de Nationale Bank van België een tegoed in guldens en De Nederlandsche Bank een tegoed in Belgische franken verwerven. Ten einde de arbitrageurs geen te grote geschenken aan te bieden, is het noodzakelijk dat Nederland en België t.o.v. derde valuta's een identiek beleid voeren.

Besluit

Het bestaan van vaste pariteiten in de EG is niet alleen gunstig voor de intra-communautaire handel: de andere landen moeten, indien zij hun munt niet wensen te laten zweven, beslissen tot welke groep zij zullen behoren, m.a.w. zij moeten een vaste wisselkoers handhaven, hetzij met de Europese valuta, hetzij met de dollar. Gezien de belangrijkheid van hun handelsbetrekkingen met Europa, zou een belangrijke groep van landen vaste wisselverhoudingen met de gemeenschappelijke markt wensen. Hieruit blijkt nogmaals het belang van een Europese munt.

Helaas lijken in Europa de gezichtspunten nog niet voldoende tot elkaar genaderd wat de fundamentele keuze betreft. Daardoor kan men zich thans niet beschermen tegen een van buiten de gemeenschap komende aanval die haar in haar diepste grondvesten raakt.

R. Rohart

Regionale inkomens- en prijselasticiteiten van de Belgische buitenlandse handel

P. DE GRAUWE*

Inleiding¹

Het belang van de prijselasticiteiten wordt traditioneel benadrukt in de theorie van de internationale handel. Hun schatting staat eveneens centraal in talrijke econometrische onderzoeken en ligt aan de basis van een ganse controverse, vooral in de jaren vijftig, tussen zgn. elasticiteits-optimisten en -pessimisten i.v.m. het mogelijke effect van een devaluatie op de handelsbalans. Het is echter van meer recente datum dat de aandacht ook op de inkomens-elasticiteiten wordt geconcentreerd wanneer het erop aankomt evenwichtsherstellende respectievelijk onevenwichtig-heden creërende tendenties op te sporen in de internationale handelsbetrekkingen die gepaard gaan met het groei- en ontwikkelingsproces van de onderscheiden economieën.

Op theoretisch vlak² is hier vooral een bijdrage van H. G. Johnson² belangrijk. Deze betoogt dat, uitgaand van een evenwichtige handelsbalans, constante prijzen en een gelijke groei van het nationale inkomen in twee landen niet voldoende zijn om evenwicht in de handelsrelaties tussen deze twee landen te behouden. Immers, het land dat een hogere inkomenselasticiteit van de importvraag kent dan de inkomenselasticiteit van de vraag naar zijn exportgoederen in het buitenland, zal, de overige omstandigheden gelijk blijvend, een bestendige verslechtering van zijn handelsbalans ervaren. Omgekeerd zal het land met een inkomenselasticiteit van de importvraag die lager is dan die van de vraag naar zijn export in het buitenland een handelsbalanssurplus ontwikkelen.

Van de verschillende studies die tot nog toe werden ondernomen om de prijs- en inkomenselasticiteiten in de internationale handel te schatten, is in dit opzicht vooral een recente bijdrage van H. S. Houthakker en S. P. Magee³ belangrijk. Voor het naoorlogse België kwamen deze auteurs tot de bevinding dat de inkomenselasticiteit van de importvraag grosso modo gelijk was aan de inkomens-elasticiteit van de vraag naar de Belgische exportgoederen in het buitenland⁴. Een expansie van de Belgische economie gelijk aan die in de rest van de wereld zal dus vanuit deze hoek niet tot bijzondere handelsbalansproblemen aanleiding geven.

Achter deze inkomenselasticiteiten voor de totale in- en uitvoer kan echter een belangrijke regionale differentiatie schuilgaan. Een opsplitsing van de buitenlandse handel van België volgens de landen van herkomst en bestemming kan in dit verband opheldering verschaffen. Verschillen in de regionale inkomens- en prijselasticiteiten van de

Belgische export en import kunnen onevenwichtige ontwikkelingen van de handelsbetrekkingen op regionaal vlak aan het licht brengen die door de globale tendenties worden verborgen. Het is de bedoeling in dit artikel hierop nader in te gaan. De aandacht zal daarbij vooral gaan naar de regionale inkomenselasticiteiten.

De hierna voor te stellen resultaten zijn verder nog interessant i.v.m. de aanduidingen die ze kunnen verschaffen betreffende bepaalde problemen en moeilijkheden die centraal staan in de besprekingen over de ontwikkeling van een Europese monetaire unie. Een van de vrij algemeen aanvaarde stellingen in dit verband is namelijk de noodzaak van een parallelle ontwikkeling en vooruitgang van de monetaire integratie en de coördinatie en integratie van de economische politiek der lidstaten. Voor zover deze coördinatie van de economische politiek slaat op de doelstellingen en meer in het bijzonder op de inflatie- en de groeiritmes, is de kennis van de inkomens- en prijselasticiteiten der verschillende lidstaten zoals die hierna worden voorgesteld, van bijzonder belang. Naarmate namelijk verschillen worden vastgesteld tussen bijv. de inkomens-elasticiteiten van de Belgische vraag naar ingevoerde goederen uit de EEG-lidstaten en andere landen en de inkomenselasticiteiten van de vraag naar Belgische goederen in deze landen, kan de coördinatie van de groeidoelinden met het oog op het vermijden van spanningen in de onderlinge handelsbetrekkingen tussen de landen niet langer betekenen het nastreven van een zo weinig mogelijk van elkaar afwijkend groeiritme. Integendeel, op dat ogenblik zullen, alle overige omstandigheden gelijk blijvend, de na-

* De auteur is PH.D-student aan de Johns Hopkins University te Baltimore.

¹ Dit onderzoek werd uitgevoerd met de financiële steun van het Fonds voor Collectief Fundamenteel Onderzoek aan de Werkgroep Internationale Economie van het Centrum voor Economische Studiën aan de Katholieke Universiteit te Leuven onder contract no. 870.

² H. G. Johnson: „International Trade and Economic Growth”, Cambridge 1958, blz. 65-73.

³ H. S. Houthakker en S. P. Magee: „Income and Price Elasticities in World Trade” in „The Review of Economics and Statistics”, mei 1969, blz. 111-125.

⁴ *Ibidem*, blz. 116.

gestreefde groeidoelinden, verenigbaar met handelsbalansen- evenwicht in de diverse landen, niet aan elkaar gelijk mogen zijn doch juist van elkaar moeten verschillen.

Om een concrete inhoud te kunnen geven aan wat nu juist compatibele doelstellingen zijn in het licht van de coördinatie en de integratie van de economische politiek als complement van de monetaire integratie is o.m. de kennis vereist van structurele parameters zoals die hierna voor België worden voorgesteld.

Het model

Uitgegaan werd van de volgende te schatten relaties

— voor de import:

$$\log M_{it} = a_{1i} + a_{2i} \log Y_{Bt} + a_{3i} \log P_{it} + u_{it} \quad (1)$$

waarbij:

M_{it} = de Belgische import vanuit land i in periode t ;

Y_{Bt} = het bruto nationaal produkt van België in constante prijzen in periode t ;

P_{it} = een relatieve prijsindex in periode t .

Twee verschillende prijsvariabelen werden beproefd:

$$P_1 = \frac{PEX_i}{PIMB}, \text{ zijnde de prijsindex van de export van}$$

land i gedeeld door de prijsindex van de import van België;

$$P_2 = \frac{PEX_i}{PGHB}, \text{ zijnde de prijsindex van de export van}$$

land i gedeeld door de index van de groothandelsprijzen in België.

— voor de export:

$$\log X_{jt} = b_{1j} + b_{2j} \log Y_{jt} + b_{3j} \log P_{jt} + u_{jt} \quad (2)$$

waarbij:

X_{jt} = de export van België naar land j in periode t ;

Y_{jt} = het bruto nationaal produkt van land j in constante prijzen in periode t ;

P_{jt} = een relatieve prijsindex in periode t .

Hier werden eveneens twee prijsvariabelen beproefd:

$$P_3 = \frac{PEXB}{PIM_j}, \text{ zijnde de prijsindex van de export van}$$

België gedeeld door de importprijsindex van land j ;

$$P_4 = \frac{PEXB}{PGH_j}, \text{ zijnde de prijsindex van de export van}$$

België gedeeld door de groothandelsprijsindex van land j .

De vraagrelaties (1) en (2) werden geschat door middel van de gewone kleinste-kwadratenmethode. Dit resulteert waarschijnlijk in vertekende schattingen van de vraag-elasticiteiten, als gevolg van het bestaan van simultane interactie tussen vraag en aanbod. Over het algemeen wordt echter aangenomen dat de aanbodelasticiteiten bij de export tamelijk groot zijn, zodat de vertekening waarschijnlijk niet al te groot is⁵. Verder empirisch onderzoek van de aanbodzijde is nochtans gewenst.

De schattingen van (1) en (2) worden doorgevoerd op basis van jaarlijkse gegevens over de periode 1960-1967⁶. Zeven landen die samen meer dan 80% van de Belgische⁷ externe handel uitmaken, werden geselecteerd, t.w. Frankrijk, West-Duitsland, Italië, Nederland, Zweden, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

De resultaten

Uit de resultaten van tabel 1 blijkt dat de schattingen van de inkomenselasticiteiten zeer significant zijn, de schattingen van de prijselasticiteiten daarentegen teleurstellend met uitzondering van de export- en importrelaties naar en van de Verenigde Staten. De „Durbin-Watson statistics” zijn over het algemeen laag, hetgeen dus wijst op het bestaan van positieve autocorrelatie.

De vergelijking van de inkomenselasticiteiten voor de export en de import brengt enkele interessante vaststellingen aan het licht. Het blijkt immers dat in vier gevallen, nl. West-Duitsland, Italië, Nederland en Zweden, de inkomenselasticiteit van de Belgische vraag naar de importgoederen uit deze landen groter is dan de inkomenselasticiteit van de vraag naar Belgische produkten in dezelfde landen. Het verschil is het grootst voor Italië. Anderzijds bemerken we eveneens dat de inkomenselasticiteiten van de Belgische importvraag uit de Verenigde Staten en uit het Verenigd Koninkrijk, in specificatie b , kleiner zijn dan de corresponderende inkomenselasticiteiten voor de Belgische exportgoederen in deze landen.

Of al deze verschillen wel statistisch significant zijn, werd nagegaan door het berekenen van F -toetsen op de gelijkheid van de inkomenselasticiteiten. Deze F -toetsen werden als volgt opgesteld: de sommen van de gekwadrateerde residuen van de import- en exportrelatie werden afzonderlijk berekend en nadien opgeteld. Deze som wordt voorgesteld door Q_2 . Vervolgens werden regressies berekend van de samengevoegde import- en exportobservaties, met als restrictie dat de inkomenselasticiteit voor import en export gelijk is. Deze relatie ziet er voor elk land, in matrix-notatie, als volgt uit:

$$\begin{bmatrix} \log M_{it} \\ \log X_{it} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix} c_1 + \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix} c_2 + \begin{bmatrix} \log Y_{Bt} \\ \log Y_{it} \end{bmatrix} c_3 + \begin{bmatrix} \log P_{it} \\ 0 \end{bmatrix} c_4 + \begin{bmatrix} 0 \\ \log P_{3t} \end{bmatrix} c_5 + \begin{bmatrix} u_{it} \\ u_{2t} \end{bmatrix}$$

De som van de gekwadrateerde residuen van deze relatie is Q_1 .

We krijgen meteen de F -waarde⁸:

$$F = \frac{Q_1 - Q_2}{q} \bigg/ \frac{Q_2}{m + n - 2p}$$

waarbij:

m = aantal observaties in exportfunctie;

n = aantal observaties in importfunctie,
in dit geval is $m = n = 18$;

⁵ Het bestaan van hoge aanbodelasticiteiten werd eveneens vastgesteld door Houthakker en Magee, t.a.p., blz. 111.

⁶ De cijfers over het bruto nationale produkt werden geput uit: OECD: „National Accounts of OECD countries”; de import- en exportcijfers uit de „Commodity Trade Statistics” van de UNO; de export- en importprijzen alsmede de groothandelsprijzen uit IMF: „International Financial Statistics”.
⁷ Wanneer in dit artikel over de Belgische buitenlandse handel wordt gesproken, gaat het in feite steeds over de in- en uitvoer van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie.

⁸ Chow: „Tests of Equality between Sets of Coefficients in Two Linear Regressions” in „Econometrica”, juli 1960, blz. 591-605.

Tabel 1. Regionale inkomens- en prijselasticiteiten van de Belgische import en export (jaarlijkse gegevens, 1950-1967)

		Import van België				Land			Export van België			
constante	ink. elast.	P ₁	P ₂	R ²	D.W.		constante	ink. elast.	P ₃	P ₄	R ²	D.W.
- 3,66 (0,37)	2,53 (0,19)	0,42 (0,18)		0,99	1,38	Frankrijk	(a) - 8,42 (5,74)	2,61 (0,12)	-1,35 (1,21)		0,97	0,87
- 4,13 (0,46)	2,69 (0,15)		0,35 (0,18)	0,99	1,37		(b) - 1,09 (0,56)	3,43 (0,31)		1,08 (0,37)	0,98	1,41
-15,33 (0,71)	2,65 (0,09)	2,89 (0,22)		0,99	1,13	West-Duitsland	(a) - 5,67 (5,52)	2,35 (0,12)	-1,04 (1,11)		0,97	0,89
-15,27 (1,18)	3,52 (0,08)		1,99 (0,26)	0,99	0,93		(b) - 1,83 (2,79)	2,19 (0,20)		-0,37 (0,78)	0,97	0,70
-13,36 (5,10)	4,38 (0,26)	0,28 (0,90)		0,98	0,63	Italië	(a) 5,66 (7,37)	1,85 (0,25)	1,24 (1,41)		0,89	0,80
- 2,52 (6,98)	3,64 (0,53)		-1,34 (0,99)	0,98	0,75		(b) - 6,04 (3,39)	1,66 (0,28)		-1,49 (0,93)	0,90	0,61
-19,87 (5,59)	2,37 (0,22)	1,95 (1,40)		0,97	0,43	Nederland	(a) - 3,65 (3,39)	1,82 (0,14)	-1,24 (0,85)		0,98	1,17
-25,79 (3,76)	3,35 (0,13)		4,65 (0,71)	0,99	1,35		(b) - 6,66 (1,57)	1,82 (0,20)		-0,46 (0,52)	0,98	1,12
- 2,91 (1,55)	1,38 (0,19)	1,09 (0,47)		0,94	0,70	Zweden	(a) 3,98 (3,35)	0,72 (0,34)	-0,25 (1,02)		0,64	1,69
- 4,32 (1,49)	1,69 (0,10)		1,08 (0,32)	0,36	0,80		(b) 4,09 (1,61)	0,53 (0,59)		-0,42 (0,89)	0,64	1,78
- 0,70 (1,03)	1,89 (0,28)	0,02 (0,48)		0,97	2,11	Verenigd Koninkrijk	(a) 11,25 (4,27)	1,71 (0,28)	2,15 (1,08)		0,75	1,22
1,94 (1,31)	1,99 (0,13)		-0,36 (0,38)	0,97	2,28		(b) 4,40 (0,70)	3,47 (0,42)		2,44 (0,96)	0,89	1,81
8,61 (2,36)	1,97 (0,38)	-1,74 (0,85)		0,84	1,13	Verenigde Staten	(a) - 6,90 (3,08)	2,07 (0,20)	-1,50 (0,79)		0,92	1,33
12,59 (2,49)	1,52 (0,14)		-2,15	0,89	1,33		(b) - 5,09 (1,49)	1,76 (0,22)		-1,43 (0,96)	0,94	2,00

p = aantal te schatten parameters (p = 3);

q = aantal parameters waarvan gelijkheid wordt getest (q = 1).

Q1 kan in principe niet kleiner zijn dan Q2. Het verschil tussen beide wordt veroorzaakt door een verschil in de inkomenselasticiteiten⁹. De resultaten van deze F-toetsen vindt men in tabel 2.

Tabel 2.

F-toets voor de gelijkheid van de regionale inkomens-elasticiteiten van de Belgische import en export

Land	F-waarde
Frankrijk	(a) 1,86
	(b) 2,46
West-Duitsland	(a) 3,45
	(b) 42,18
Italië	(a) 39,24
	(b) 8,55
Nederland	(a) 2,43
	(b) 31,89
Zweden	(a) 0,54
	(b) 20,25
Verenigd Koninkrijk	(a) 3,42
	(b) 44,91
Verenigde Staten	(a) 2,94
	(b) 3,51

Aangezien de kritische F-waarde, bij een betrouwbaarheidsinterval van 5%, 4,17 is, concluderen we dat alleen in het geval van Italië beide specificaties significant verschillende inkomenselasticiteiten opleveren. Voor West-Duitsland, Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk, blijkt het telkens de tweede specificatie te zijn die significant verschillende inkomenselasticiteiten oplevert. In het geval van Frankrijk en de Verenigde Staten krijgen we voor geen van beide specificaties significant verschillende inkomenselasticiteiten.

We moeten dus concluderen dat bij constante relatieve prijzen en bij een gelijke procentuele inkomensstijging in België en Italië de handelsrelaties tussen deze twee landen zullen ontwikkelen naar een voor België deficitaire positie. Een soortgelijke ontwikkeling mag met een min of meer grote waarschijnlijkheid worden verwacht voor de handel met West-Duitsland, Nederland en Zweden. Het omge-

keerde, nl. een gestadige verbetering van de Belgische handelspositie bij gelijke relatieve prijzen, schijnt zich voor te doen t.o.v. het Verenigd Koninkrijk. De handel van België met Frankrijk en de Verenigde Staten daarentegen bewaart een evenwichtig karakter, indien bij constante relatieve prijzen het bruto nationale produkt in elk van deze landen vergeleken met België hetzelfde groeiritme vertoont.

In één volgende stap wordt gepoogd een dynamisch element in de analyse van de prijs- en inkomenselasticiteiten te introduceren. Hiertoe werd de periode 1950-1967 onderverdeeld in twee subperioden. Voor elk van beide perioden werden nieuwe schattingen uitgevoerd met het oog op het vaststellen van eventuele structurele verschuivingen in de inkomens- en prijselasticiteiten. De twee perioden zijn 1950-1958 en 1959-1967¹⁰. De resultaten van deze schattingen worden weergegeven in de tabellen 3 en 4. In tabel 5 worden de F-toetsen die de gelijkheid van de inkomenselasticiteiten in de twee perioden testen, weergegeven voor respectievelijk de import en de export.

De resultaten van de tabellen 3, 4 en 5 leiden tot de volgende conclusies:

1. De afwijking tussen de inkomenselasticiteiten bij de import en bij de export is groter in de eerste periode dan in de tweede periode voor West-Duitsland, Italië en Nederland. In de tweede periode blijkt dit verschil voor West-Duitsland en Nederland zelfs praktisch verdwenen te zijn. In het geval van West-Duitsland is dit te wijten aan een

⁹ Houthakker en Magee, t.a.p., blz. 114.

¹⁰ Niet alleen wordt aldus de betrokken periode in twee gelijke subperioden onderverdeeld. Daarenboven valt het scheidingspunt tussen beide subperioden samen met de inwerkingtreding van de EEG.

Tabel 3. Regionale inkomens- en prijselasticiteiten van de Belgische import en export (jaarlijkse gegevens, 1950-1958)

constante		ink. elast.		Import van België prijselasticiteit		R ²	D.W.	Land	constante		ink. elast.		Export van België prijselasticiteit		R ²	D.W.
P ₁	P ₂	P ₃	P ₄	P ₅	P ₆				P ₇	P ₈	P ₉	P ₁₀	P ₁₁	P ₁₂		
-23,92 (1,55)	2,94 (0,47)	-0,18 (0,41)		0,92	1,56			Frankrijk	(a) - 5,12 (6,94)	2,19 (0,42)			-1,04 (1,60)		0,85	1,53
-25,78 (1,51)	3,04 (0,41)		-0,35 (0,37)	0,93	1,81				(b) - 0,21 (1,87)	2,72 (0,70)			0,56 (0,76)		0,86	1,57
-16,36 (0,60)	3,48 (0,25)	2,29 (0,29)		0,99	2,42			West-Duitsland	(a) 1,50 (5,20)	1,77 (0,23)			-0,04 (0,99)		0,93	2,02
-16,18 (0,99)	4,35 (0,28)		1,37 (0,31)	0,99	2,52				(b) - 0,53 (2,13)	1,61 (0,22)			-0,64 (0,58)		0,95	2,22
-25,28 (15,42)	4,57 (1,28)	2,65 (2,17)		0,84	0,72			Italië	(a) - 1,21 (5,66)	0,43 (0,29)			-1,58 (1,25)		0,45	2,04
6,98 (17,78)	2,19 (1,61)		-1,81 (2,32)	0,82	1,26				(b) 2,41 (2,41)	0,36 (0,28)			-0,88 (0,55)		0,51	1,48
- 7,82 (0,72)	3,47 (0,44)	0,41 (1,75)		0,94	1,32			Nederland	(a) - 2,58 (5,59)	1,66 (0,38)			-1,16 (1,42)		0,87	1,19
-21,64 (3,61)	3,46 (0,19)		3,42 (0,78)	0,98	1,48				(b) - 0,16 (2,65)	1,59 (0,43)			-0,71 (0,82)		0,87	1,17
- 6,09 (0,98)	2,34 (0,21)	0,83 (0,22)		0,98	2,04			Zweden	(a) 3,49 (4,53)	1,22 (1,10)			0,14 (1,60)		0,33	1,68
- 6,21 (0,70)	2,47 (0,14)		0,72 (0,13)	0,99	2,70				(b) 3,26 (3,08)	1,26 (1,48)			0,13 (1,45)		0,33	1,67
2,33 (1,70)	1,42 (0,74)	0,13 (0,80)		0,76	1,72			Verenigd Koninkrijk	(a) 15,80 (5,25)	0,51 (1,07)			1,96 (1,55)		0,24	1,64
2,81 (1,79)	1,71 (0,58)		-0,28 (0,67)	0,77	1,89				(b) 8,68 (2,19)	2,26 (0,82)			2,19 (0,55)		0,73	2,15
11,31 (5,10)	1,89 (1,25)	-2,26 (1,80)		0,28	0,93			Verenigde Staten	(a) - 5,64 (2,67)	2,36 (0,45)			-0,93 (0,58)		0,88	3,00
16,64 (4,01)	2,33 (0,76)		-3,85 (1,23)	0,65	1,93				(b) - 4,68 (0,43)	2,35 (0,43)			-0,74 (0,42)		0,88	3,36

Tabel 4. Regionale inkomens- en prijselasticiteiten van de Belgische import en export (jaarlijkse gegevens, 1959-1967)

constante		ink. elast.		Import van België prijselasticiteit		R ²	D.W.	Land	constante		ink. elast.		Export van België prijselasticiteit		R ²	D.W.
P ₁	P ₂	P ₃	P ₄	P ₅	P ₆				P ₇	P ₈	P ₉	P ₁₀	P ₁₁	P ₁₂		
- 4,22 (3,60)	2,28 (0,33)	0,79 (1,06)		0,99	2,01			Frankrijk	(a) - 7,94 (8,40)	3,55 (0,11)			-0,46 (1,90)		0,99	1,65
-11,54 (4,27)	2,58 (0,09)		2,05 (0,87)	0,99	2,68				(b) - 9,32 (1,93)	3,02 (0,21)			-1,06 (0,59)		0,99	2,25
- 8,40 (4,70)	2,75 (0,10)	1,28 (1,07)		0,99	1,72			West-Duitsland	(a) 12,11 (14,05)	3,02 (0,22)			3,53 (3,04)		0,97	1,62
- 0,80 (3,36)	2,73 (0,19)		-0,34 (0,60)	0,99	2,19				(b) -12,62 (10,15)	2,66 (0,48)			-2,18 (2,61)		0,97	1,22
- 9,78 (2,59)	3,86 (0,10)	0,48 (0,58)		0,99	2,43			Italië	(a) 2,44 (16,24)	2,66 (0,40)			1,39 (3,66)		0,89	1,48
- 6,65 (3,29)	3,71 (0,18)		-0,49 (0,55)	0,99	2,28				(b) -10,93 (7,34)	1,76 (0,92)			-2,45 (2,41)		0,90	1,39
- 4,12 (1,92)	1,82 (0,67)	1,28 (0,45)		0,99	2,01			Nederland	(a) - 8,60 (3,09)	1,78 (0,11)			-2,35 (0,74)		0,99	2,53
- 0,09 (0,78)	1,98 (0,77)		0,24 (1,89)	0,99	0,84				(b) 2,16 (2,02)	2,13 (0,28)			0,34 (0,66)		0,98	1,66
2,85 (5,13)	1,11 (0,43)	0,13 (1,48)		0,87	1,91			Zweden	(a) 50,68 (20,12)	3,55 (1,41)			12,69 (5,75)		0,62	2,38
- 4,97 (6,08)	1,26 (0,18)		1,68 (1,23)	0,90	1,97				(b) 6,83 (9,66)	0,59 (2,23)			0,22 (4,28)		0,32	1,72
0,29 (3,76)	1,70 (0,49)	0,30 (1,26)		0,95	1,68			Verenigd Koninkrijk	(a) - 7,57 (4,04)	1,76 (0,27)			-1,86 (1,04)		0,95	2,71
8,78 (6,06)	1,89 (0,16)		-1,73 (1,37)	0,96	2,18				(b) - 2,63 (3,42)	1,52 (0,95)			-1,02 (1,62)		0,93	2,36
3,94 (3,14)	1,62 (0,23)	-0,36 (0,86)		0,96	3,36			Verenigde Staten	(a) -15,15 (9,76)	1,01 (0,21)			-4,39 (2,18)		0,87	2,36
5,44 (3,69)	1,48 (0,15)		-0,55 (0,71)	0,96	3,16				(b) -18,61 (12,42)	0,86 (0,26)			-5,27 (2,84)		0,86	1,24

significante (vergelijk tabel 5) daling van de inkomenselasticiteit van de vraag naar Duitse producten in België en aan een significante stijging van de inkomenselasticiteit van de vraag naar Belgische exportgoederen in Duitsland. In het Nederlandse geval blijkt het verschil uitsluitend veroorzaakt te zijn door een significante vermindering van de inkomenselasticiteit van de vraag naar Nederlandse producten in België.

Voor de Verenigde Staten wordt een tegengestelde ontwikkeling vastgesteld. In de eerste periode komen er geen significante afwijkingen voor in de inkomenselasticiteiten bij de import en de export. In de tweede periode echter blijkt de inkomenselasticiteit voor de Belgische export-

goederen in de Verenigde Staten gevoelig te zijn gedaald t.o.v. de inkomenselasticiteit van de vraag naar Amerikaanse producten in België.

2. Een belangrijke verhoging van de „Durbin-Watson statistics” in bijna alle gevallen (deze situeert zich nu in meer dan de helft der gevallen binnen de kritische zone 1,54 en 2,46, bij een vertrouwensinterval van 5%) wijst erop dat de graad van positieve autocorrelatie is afgenomen. Dit suggereert dat het bestaan van structurele verschuivingen tussen beide perioden tot gevolg had dat de log-lineaire specificatie van de import- en de exportrelaties voor de hele periode een minder goede specificatie is dan de log-lineaire specificatie voor beide perioden afzonderlijk.

Tabel 5.

F-toets voor de gelijkheid van de inkomenselasticiteiten van de Belgische in- en uitvoer voor de twee perioden 1950-1958 en 1959-1967

Land		F-waarde, import	F-waarde, export
Frankrijk	(a)	4,80	11,80
	(b)	9,84	4,92
West-Duitsland	(a)	14,40	17,04
	(b)	25,20	20,64
Italië	(a)	16,56	25,20
	(b)	10,92	51,36
Nederland	(a)	26,40	1,08
	(b)	18,72	1,08
Zweden	(a)	25,32	2,52
	(b)	27,72	0,84
Verenigd Koninkrijk	(a)	2,04	9,48
	(b)	2,76	8,88
Verenigde Staten	(a)	1,08	23,52
	(b)	5,64	15,36

Besluit

De handelsrelaties van België met zijn EEG-partners vertonen sinds 1959 een evenwichtiger karakter dan vóór deze datum. Vóór 1959 kon België zijn handel met West-Duitsland, Nederland en Italië slechts in evenwicht houden door een tragere groei van zijn inkomen t.o.v. het inkomen in elk van deze drie landen. De kentering die sinds de oprichting van de Euromarkt tot stand werd gebracht, kan waarschijnlijk worden toegeschreven aan de toename van de export van goederen met hoge inkomenselasticiteiten en bijgevolg aan een verschuiving in de samenstelling van het Belgische exportpakket. Hierdoor gaat evenwicht in de handelsrelaties van België met zijn EEG-partners (met uitzondering van Italië) samen met een snellere groei van het bruto nationale produkt. Dit geldt echter niet voor de handel tussen België en de Verenigde Staten. In dit geval blijkt immers dat sinds 1959 de goederen die België uit de Verenigde Staten importeert een hogere inkomenselasticiteit hebben dan de goederen die België exporteert naar de Verenigde Staten. Dit heeft tot gevolg dat de Belgische handelsrelaties met de Verenigde Staten een tendens ver-

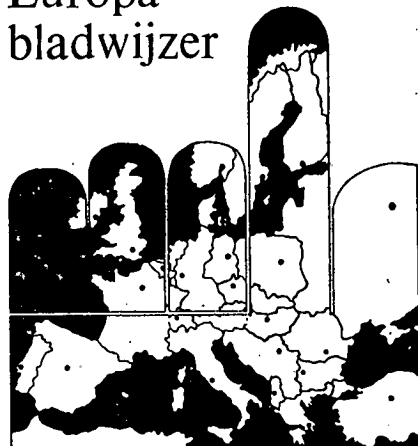
tonen naar een deficitaire ontwikkeling bij gelijkblijvende relatieve prijzen en bij gelijke groei van het nationale produkt in beide landen.

Vanuit het standpunt van de coördinatie en de integratie van de economische politiek in het raam van de geleidelijke totstandbrenging van de monetaire unie schijnen de resultaten erop te wijzen dat, althans wat de harmonisatie der greceiritmen betreft, voor België geen bijzondere moeilijkheden mogen worden verwacht. Het zou echter interessant zijn, na te gaan in hoeverre de structurele breuk die de oprichting van de EEG voor België betekent, is gekoppeld aan een verschuiving in de goederenstructuur van het Belgische exportpakket (al dan niet onder invloed van een snelle expansie sedert 1959 van de directe buitenlandse investeringen?). Hierbij kan worden gedacht aan een mogelijke uitbreiding van het onderzoek in de richting van een recente bijdrage van F. M. Adler¹¹. Deze auteur heeft namelijk onderzocht welke de oorzaken kunnen zijn van systematische verschillen tussen de prijs- en inkomenselasticiteiten van de vraag naar de exportgoederen van een land, in dit geval de Verenigde Staten, naar gelang van de afzetmarkten. Hij komt tot de conclusie dat de eigen aard en de karakteristieken van de verschillende afzetmarkten doorslaggevend zijn voor de concurrentiepositie van de Amerikaanse exportprodukten in de ontwikkeling van de respectieve handelsbalansen. Waarschijnlijk zou een analoge uitbreiding van deze bijdrage toegepast op België tevens de mogelijkheid bieden te komen tot meer significante prijselasticiteiten.

P. de Grauwe

¹¹ F. Michael Adler: „The Relationship between the Income and Price Elasticities of Demand for United States Exports” in „The Review of Economics and Statistics”, augustus 1970; blz. 313-329.

Europa- bladwijzer



DE EUROPESE GEMEENSCHAP IN DE INTERNATIONALE MONETAIRE CRISIS

Nieuwe Amerikaanse economische politiek

„Aan het einde van de tweede wereldoorlog was de economie van de belangrijke industriële landen van Europa en Azië ingestort. Om hen weer op de been te helpen en om hun vrijheid te beschermen hebben de Verenigde Staten 143 miljard dollar aan buitenlandse hulp verschaft. Dat behoorden wij ook te doen. Tegenwoordig hebben deze landen, grotendeels met onze hulp, hun vitaliteit herwonnen en zijn geduchte concurrenten geworden. Nu andere landen economisch sterk zijn, wordt het tijd dat zij het hun toekomstige deel dragen van de last om de vrijheid over de gehele wereld te verdedigen. Het wordt tijd dat de wisselkoersen worden recht gezet en dat de grotere landen als gelijken concurreren. Het is nergens meer voor nodig dat de Verenigde Staten concurreren met één hand op de rug gebonden”.

Deze peroratie maakt deel uit van de inmiddels berucht geworden rede van President Nixon van 15 augustus 1971. In deze redevoering kondigde de Amerikaanse President de nieuwe Amerikaanse economische politiek

aan, die hij karakteriseerde als een actie op drie fronten nodig voor „welvaart zonder oorlog”.

Het economische programma, o.a. bestaande uit een additioneel invoerrecht van 10%, een tijdelijke schorsing van de inwisselbaarheid van de dollar in goud en andere reservemiddelen en uit een investeringsaftrek op investeringen in Amerikaanse kapitaalgoederen, heeft in de gehele wereld veel beroering gewekt. Ook in Europa. Vergaderingen van de Europese Commissie, de Raad, het Europees Parlement — om van de ambtelijke organen nog maar te zwijgen — waren niet van de lucht. De gevolgen van de wijziging van het economische beleid van de Verenigde Staten zijn immers diepgaand voor de economische activiteit in de lidstaten der Europese Gemeenschappen en voor de werking van de Gemeenschappen zelf.

Gevolgen voor de economische activiteit in de Europese Gemeenschappen

De Europese Commissie sprak in een publikatie¹ op 15 september 1971 de mening uit, dat de maatregelen van de Verenigde Staten en de wijzigingen die de koersverhouding op die datum reeds hadden ondergaan, ertoe zouden kunnen leiden dat het handelsbalanssaldo van de Gemeenschap ten opzichte van het buitenland met circa 2 miljard rekeneenheden zou verminderen. Tevens werd de verwachting uitgesproken dat het groeipercentage van de uitvoer naar niet-lidstaten, dat ongeveer 8 bedroeg, zou teruglopen met 3 à 4 punten.

Door de extra-invoerheffing wordt ongeveer 87% van de uitvoer van de Gemeenschap naar de Verenigde Staten getroffen. In 1970 maakte de uitvoer naar de Verenigde Staten 12,8% van de totale uitvoer van de Europese Gemeenschappen uit. Het hoge percentage van 87 ontstaat doordat de Gemeenschap weinig van de van extra-invoerheffing vrijgestelde producten naar de Verenigde Staten uitvoert. Ten gevolge hiervan worden tegemoetkomingen uit de Dillon-onderhandelingen en de Kennedy-ronde zoals de tariefverlaging met gemiddeld 35% geheel of grotendeels teniet gedaan. Handhaving van het extra-invoerrecht na 1 januari 1972 impliceert waarschijnlijk bovendien het niet doorgaan van de laatste fase van de Kennedy-ronde (ongeveer $\frac{1}{5}$ van de totale tariefverlaging).

Bij de werking van de extra-invoerheffing komen nog de gevolgen van het zweven van de wisselkoersen van de lidstaten (behalve de handelsfrank van Frankrijk), en van de investeringsaftrek van 7% voor investeringen in kapitaalgoederen van Amerikaanse oorsprong. De invoer in de Gemeenschap uit de Verenigde Staten zal bovendien de gevolgen ondervinden van de voorgenomen invoering van een „Domestic International Sales Corporation”. Ondernemingen in deze bedrijfstvorm krijgen door middel van teruggave van directe belastingen een rechtstreekse uitvoersubsidie. Volgens een raming van de Amerikaanse administratie zal de Amerikaanse uitvoer daardoor met ongeveer $1\frac{1}{2}$ miljard dollar per jaar toenemen. Deze uitvoersubsidie is een reactie op de teruggave van BTW in de Europese landen. De Amerikanen hebben al jarenlang bezwaar gemaakt tegen deze BTW-teruggave en lopen al zolang

rond met plannen tot een (negatieve) „bordertax”. Het wetsontwerp „Domestic International Sales Corporation” maakt overigens geen deel uit van het programma van 15 augustus.

De Europese Commissie verwacht een teruggang in het buitenlandse handelsverkeer dat de laatste jaren juist sterk was toegenomen. Het interstatelijke handelsverkeer ondervindt nu reeds gevolgen, met name van de verschillen in het zweven van valuta van de lidstaten. Slechts voor de handel in landbouwproducten zijn compenserende maatregelen getroffen.

De reactie van Europa

Europa had voordeel kunnen trekken uit de wijze waarop op de Amerikaanse maatregelen werd gereageerd. De redevoering van President Nixon van 15 augustus jl. was duidelijk een openingsbod. De Verenigde Staten hadden de troeven in handen. Een conglomeraat van politieke wensen zoals tegemoetkoming aan protectionistische politieke vrienden van de Amerikaanse President, verlichting van de lasten van hulp aan het buitenland, bestrijding van interne werkloosheid (5,8% medio 1971) en van inflatie (6%) en het wegwerken van een tekort op de handelsbalans werden op ingenieuze wijze samengebracht in een economisch programma².

Na de verdeeldheid in eigen kring bij het oplossen van de monetaire crisis begin mei jl. had Europa deze kans moeten grijpen. De *Neue Zürcher Zeitung* schreef op 22 augustus 1971 over „Die Stunde Europa”; de voorzitter van de Raad, Ferrari Aggradi, zei op 22 september in het Europese Parlement: „Wij wensen en eisen een Europees initiatief”³, terwijl de voorzitter van de Commissie gevaagde van: „Het is de tijd van een Europees politiek initiatief”⁴.

De verdeeldheid over de monetaire gedragslijn (zweven van wisselkoers of splitsing van de valutamarkt in handelsmunt en monetaire valuta) verhinderde dat de Verenigde Staten een eensgezind Europees front tegenover zich vonden. Ook Japan haalde verlicht adem toen de Europese verdeeldheid naar buiten kwam.

Evenals in mei lieten de Zes een kans op een schoksgewijze ontwikkeling in de richting van de economische en monetaire unie voorbijgaan. Door het zweven van de nationale

valuta is er voorlopig geen zicht op maatregelen zoals het vernauwen van de onderlinge fluctuatiemarges der valuta die oorspronkelijk op 15 juni 1971 had moeten ingaan.

In plaats daarvan zijn er weer problemen rondom de rekeneenheden ontstaan. Het zweven van valuta's van lidstaten is nu eenmaal onverenigbaar met het garanderen van prijzen in een gemeenschappelijke markt voor landbouwproducten. Dr. Mansholt heeft erop gewezen dat bij fluctuerende wisselkoersen een correctie via een methode van rechtstreekse subsidies aan de boeren niet te gebruiken is⁵. Er bleef slechts over een stelsel van maatregelen aan de grenzen (belastingen bij invoer, subsidies bij uitvoer). Dit betekent (tijdelijk) een stap terug in het gemeenschappelijke landbouwbeleid.

Wanneer het internationale pokerspel is uitgespeeld en er een algemene aanpassing van wisselkoersen, inclusief van de dollar, plaatsvindt, kan opnieuw de aanloop tot de economische en monetaire unie worden hervat. Tevens moet dan een nieuwe

¹ *Commissie van de Europese Gemeenschappen: „Gevolgen voor de Gemeenschap van de huidige monetaire en handelspolitieke situatie”, (SEC 71) 3274 def., 15 september 1971; ook verschenen als Supplement 6/71, Bijlage bij Bulletin 9/10-1971.*

² *Vóór 15 augustus is de oplossing van Nixon niet als mogelijkheid in het openbaar geopperd. Alleen de „International Herald Tribune” heeft op 30 juli 1971 een opmerking in deze richting gemaakt: „Dat de regering die kalm bleef onder de werkloosheid en de inflatie, thans bezorgd wordt over een tekort op de handelsbalans, wijst erop, dat de „mercantilisten” in Washington de overhand hebben op de liberalen. Dat kan leiden tot een agressieve Amerikaanse handelspolitiek, internationale handelsoorlogen, protectie van industrieën, dat alles ten koste van het belang van de natie als geheel”.*

³ *Zie „Bulletin van de Europese Gemeenschappen”, nr. 9/10-1971, blz. 12 (cursivering in aangehaalde tekst). In dit Bulletin (blz. 11-48) treft men een groot aantal redevoeringen, resoluties, documenten en statistische gegevens aan naar aanleiding van de internationale monetaire gebeurtenissen na 15 augustus 1971.*

⁴ *A.w., blz. 21.*

⁵ *A.w., blz. 31.*

waarde voor de rekeneenheid worden vastgesteld. Maar voor het zover is, moeten de Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap het eens zien te worden over de grieven van de Verenigde Staten tegen de Europese handelspolitiek.

Gevolgen voor de Europese handelspolitiek

De Verenigde Staten beogen met hun nieuwe economische politiek, hun handelspartners te dwingen tot wijzigingen in hun monetaire en handelspolitieke gedrag. Van de eisen die de Verenigde Staten op handelspolitiek terrein aan de Europese Gemeenschappen stellen, heeft Dr. Mansholt begin december op een vergadering van de Franse vereniging van economen een opsomming gegeven. Volgens Dr. Mansholt stellen de Verenigde Staten de volgende voorwaarden voor een internationale monetaire overeenkomst:

1. bevrozing van de graanprijzen en instelling van een maximum hoeveelheid te verbouwen graan in de EG-landen;
2. onmiddellijke onderhandelingen over de compensatie die de EG moet geven aan de landen die worden geschaad door de toetreding van Groot-Brittannië, Denemarken, Ierland en Noorwegen tot de Europese Gemeenschappen;
3. afzien door de EG van onderhandelingen over handelsvoorwaarden met leden van de Europese vrijhandelsassociatie, die geen volledig lidmaatschap van de EG hebben aangevraagd;
4. afschaffing door de EG als eenzijdige maatregel van de beperkingen op de invoer van citrusvruchten en tabak.

Over de punten 2 en 3 behoeft de Europese Commissie zich geen zorgen te maken, daar het de bedoeling is de GATT-regels inzake preferentiële overeenkomsten te eerbiedigen. Aangezien de Verenigde Staten lid van het GATT zijn, beschikken ze over een geschikt forum voor geval ze onoverkomelijke bezwaren hebben.

Op de conferentie van de Groep van Tien eind november-begin december bleek dat de Verenigde Staten bereid waren de dollar te devalueren. De voorzitter van de Europese Ministerraad heeft toen toegezegd, dat de EG met de Verenigde Staten wilden onderhandelen over de handelspolitiek zodra de monetaire aanpassing over en weer zou hebben

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen.

E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Adv.-afd. E.-S.B. — Postbus 42 — Schiedam

plaatsgevonden en de Amerikaanse extra-invoerheffing van 10% zou zijn opgeheven. Dit overleg blijkt intussen al op 8 december in Brussel te zijn begonnen. Na aftastende besprekingen heeft de Raad een intentieverklaring gepubliceerd. Daarin wordt de bereidheid uitgesproken tot snel overleg over drie specifieke handelsproblemen, namelijk opslag van granen, citrusvruchten en tabak (vergelijk punten 1 en 4 hierboven). Verder gaat de Raad akkoord met uitvoerig overleg over de structuur van de wereld-economie en over de voorwaarden voor een nieuw evenwicht op internationaal niveau. Voorwaar, een verheugende ontwikkeling, wanneer dit inhoudt dat elkaars grieven op het gebied van de handelspolitiek serieus worden genomen.

Toekomstperspectief

Wanneer we mét Machiavelli het politiek handelen afmeten naar het succes, zou Nixon waarschijnlijk de man van het jaar moeten worden. Het is zeer wel mogelijk dat hij erin slaagt de internationale monetaire onevenwichtigheid weg te werken, waardoor de voorwaarden tot een betere werking van het internationale monetaire stelsel worden geschapen. Het is evenzeer goed denkbaar dat na deze gebeurtenissen en dank zij de bijstelling van de wisselkoersen van de Zes of de Tien een betere start met de economische en monetaire unie kan worden gemaakt. Het is ook mogelijk dat de wijzigingen in de Amerikaanse buitenlandse politiek — met name het laten vallen van Taiwan en Japan — de geesten in Engeland rijp maakt voor Europa. Tenslotte behoort het niet tot de onmogelijkheden dat het samentreffen van Brandts Ostpolitiek met de afnemende bereidheid van de

Verenigde Staten om 's werelds brandweer te spelen, een klimaat schept voor toenadering tussen de Europese landen aan beide zijden van het voormalige ijzeren gordijn.

Europa Instituut Leiden

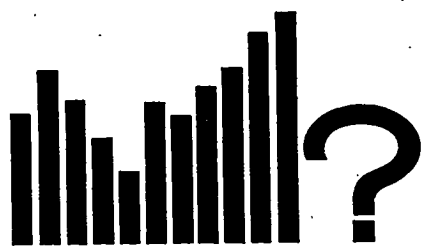
AANVULLING OP EUROPA-BLADWIJZER VAN 24 NOVEMBER 1971, BLZ. 1062-1063

In de Europa-bladwijzer van november jl. is een bespreking opgenomen van een studie van het Centrum voor Economische Studiën van de Leuvense Universiteit over de voordelen van de Britse toetreding voor de Belgische economie. Een groot deel van deze studie is aan de Belgische landbouw gewijd.

In aansluiting hierop kan nog worden gewezen op een publikatie die zich eveneens bezighoudt met de invloed van de internationale economische integratie en samenwerking op de Belgische landbouw. Deze is verschenen in *Chronique de Politique Étrangère*, volume XXIII, nrs. 3-5, mei-september 1970, blz. 319-609, en bestaat uit twee studies:

1. „L'influence de l'intégration et de la coopération économique internationales sur l'agriculture Belge”. Deze studie is verricht door een studietoelating van het Interuniversitair Onderzoekcentrum voor Internationaal Recht, Internationale Economie en Internationale Politiek. De Franse tekst bevat de uitgewerkte tekst van een studie die in de *Internationale Spectator* van 8 november 1968 (blz. 1603-1768) is opgenomen.

Na een analyse van de Belgische landbouw vanaf 1880 tot heden worden achtereenvolgens verschillende aspecten van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek behandeld, namelijk



Prognotities

KOEL EN HELDER WATER

De organisatie van de drinkwatervoorziening heeft in Nederland de laatste 20 jaar aanzienlijke veranderingen te zien gegeven.

Oorspronkelijk werd de drinkwatervoorziening geheel op het lokale vlak geregeld. Men won grondwater of oppervlaktewater in de directe omgeving en dit leverde in het algemeen geen bijzondere problemen op. Door de sterke toeneming van het particuliere en industriële waterverbruik en de toenemende moeilijkheid om drinkwater van voldoende kwaliteit te winnen, is het beeld sindsdien drastisch gewijzigd.

Van 1950 tot 1970 steeg de productie van de gezamenlijke waterleidingbedrijven van 300 mln. m³ per jaar tot 830 mln. m³ per jaar. Van de 206 waterleidingbedrijven in 1950 waren er in 1970 nog zo'n 130 over. Omdat de huidige problemen van de drinkwatervoorziening alleen kunnen worden opgelost door een sterke concentratie van de productiebedrijven, zal een verdere vermindering van dit aantal nodig zijn. Hiertoe is inmiddels een ontwerp van wet tot wijziging van

handelspolitiek, sociale politiek en de gemeenschappelijke financiering. Vervolgens wordt de invloed van deze onderdelen van het gemeenschappelijke beleid op de Belgische landbouweconomie behandeld en wel op de productie (de omvang en de structuur), de handel en de financiering.

2. J. van Lierde en A. Zeller: „*Les aspects agricoles de l'élargissement de la Communauté Economique Européenne*”. Na uiteenzettingen over de landbouw van de vier toetredingskandidaten onderzoeken de schrijvers de interne en externe gevolgen van aanvaarding door de vier kandidaten van het gemeenschappelijke landbouwbeleid.

Europa Instituut Leiden

de Waterleidingwet ingediend, waarmee wordt beoogd via een planprocedure tot een beperking van het aantal bedrijven te komen.

Dit is te meer noodzakelijk als men het oog op de toekomst richt. De Centrale Commissie voor de Drinkwatervoorziening heeft reeds enige tijd geleden voor het jaar 2000 een behoefte aan water geraamd voor de bevolking en de industrie samen van 4 mrd. m³ per jaar. De beschikbare hoeveelheid grondwater is hiervoor volstrekt onvoldoende. Het benodigde oppervlaktewater zal in hoofdzaak moeten komen uit de Rijn en de Maas. Uit kwantitatief oogpunt levert onttrekking aan de Rijn geen problemen op, maar er zijn wel moeilijkheden wat de kwaliteit betreft. Dit heeft reeds in 1951 geleid tot de oprichting van de zgn. Rijncommissie Waterleidingbedrijven, een belangengemeenschap van waterleidingbedrijven in het westen van Nederland, die water aan de grote rivieren onttrekken.

Oorspronkelijk betrof dit alleen de Rijn, maar de laatste jaren wordt ook de Maas daarin betrokken. Een van de belangrijkste redenen hiervoor was de snelle achteruitgang van de kwaliteit van het Rijnwater. De kwaliteit van het Maaswater is thans nog aanzienlijk beter dan dat van de Rijn. De Maas is echter een regenrivier en dat betekent dat de afvoer in droge perioden zeer gering kan zijn. Om dit op te vangen is voorraadvorming nodig, wat kan geschieden in grote open bekkens of door middel van infiltratie in de ondergrond. De infiltratie in de duinen in het westen van het land zal daarom verder moeten worden uitgebreid en er zijn onderzoeken gaande om ook grote hoeveelheden Rijnwater in delen van de Veluwe te infiltreren.

Het is duidelijk dat Nederland voor wat betreft de kwaliteit van het water in hoge mate afhankelijk is van wat er buiten de grenzen met de Rijn en de Maas gebeurt. In dit verband is het van belang om kennis te nemen van een recent rapport van de „Werkgroep Sanering Maas”¹. Het stroomgebied van de Maas ligt in vier landen, te weten voor 31% in Frankrijk, voor 45% in België en voor 12% in zowel Duitsland als Nederland. In dit stroomgebied, voor zover dit van belang is voor de kwaliteit van het Maaswater in Nederland, wonen en werken 1.500.000 Duitsers, 600.000 Belgen en 1.700.000 Nederlanders.

Het afvalwater, afkomstig van deze

mensen en van de industrieën waarin zij werken, komt direct of indirect in de Maas. In Nederland en België zijn tot dusver weinig maatregelen getroffen om dit afvalwater te zuiveren. In Duitsland wordt ongeveer tweederde deel van het afvalwater gezuiverd. Uit het rapport wordt duidelijk dat Nederland en België nu ook de nodige maatregelen zullen moeten treffen om de kwaliteit van het Maaswater in stand te houden en zo mogelijk te verbeteren. Voor België is de Maas reeds de grootste waterleverancier. In Nederland wordt nu ook op vrij uitgebreide schaal aan wateronttrekking van de Maas gewerkt. Er is hier dus duidelijk sprake van gemeenschappelijke belangen.

De uit België komende vervuiling is voornamelijk afkomstig uit het gebied van Luik. Zuiveringsmaatregelen zijn daar nog nauwelijks getroffen, mede omdat het tot nu toe in België aan de nodige organisatorische en financiële onderbouw ontbreekt. De financiële problematiek is in Nederland overigens ook bepaald nog niet opgelost. Er is momenteel in België echter een wetsontwerp in voorbereiding om tot deze onderbouw te komen. Volgens dit ontwerp zal er een drietal zuiveringsschappen worden opgericht, waarvan één voor het in België gelegen gedeelte van het stroomgebied van de Maas. België, Frankrijk en Luxemburg hebben inmiddels een orgaan gevormd, waarin overleg wordt gepleegd over de kwaliteit van het Maaswater. Tussen België en Nederland is eveneens kort geleden overleg aangevangen, waarbij tevens de verdeling van het Maaswater wordt besproken.

Met België zal overleg moeten worden gepleegd over de grote hoeveelheden fosfaten en stikstof, die in de Belgische Maas voorkomen. Ook met de Bondsrepubliek moet overleg worden gevoerd over de grote hoeveelheden eutrofiërende stoffen in de Roer en de Niers. In Nederland zal DSM-Chemie de lozingen van stikstof drastisch dienen te beperken. De Nederlandse beken en de Dieze voeren nog meer fosfaten en stikstof aan. Ook hier dient dus te worden opgetreden. Een halvering van de via huishoudelijk afvalwater geloosde fosfaten zou kunnen worden verkregen, indien de wasmiddelen niet meer zouden worden onthard, dan wel indien an-

¹ „*De verontreiniging van de Maas*”, aanbevelingen tot sanering, april 1971.

dere stoffen als ontharder zouden worden toegepast. Een andere mogelijkheid zou zijn de centrale ontharding van water voor de distributie. De volksgezondheidsaspecten hiervan zijn echter nog niet geheel duidelijk.

Een ander probleem wat bij de Maas in de gaten zal moeten worden gehouden, is dat het vestigen van kernenergiecentrales langs de Maas, waarvoor in België reeds plannen bestaan, het gevaar met zich meebrengt, dat de radio-activiteit van het Maaswater zal toenemen hetzij door lozingen, hetzij door calamiteiten.

De verbetering van de kwaliteit van het Maaswater zal enorme kosten met zich mee brengen. Voor Nederland worden al investeringen van ca. f. 300 mln. in zuiveringsinstallaties nodig

geacht. Voor België is in dit rapport geen raming gemaakt. Wel is het duidelijk, dat internationaal overleg tussen de betrokken lidstaten dringend noodzakelijk is. Dit overleg zal op korte termijn tot resultaten moeten leiden en niet tot lange diplomatieke schermutselingen beperkt moeten blijven. Reeds nu al is een kop thee niet meer wat hij geweest is, om over ergere dingen maar niet te spreken. Overigens zal er ook na de zuivering van het afvalwater nog een restvervuiling van 10% overblijven. Wel voldoet het Maaswater dan weer aan de primaire eis, dat het een grondstof moet kunnen zijn voor drinkwater zonder onaangename smaak. Zover zijn wij echter nog lang niet.

Drs. P. Ressaenaar



Mr. J. W. G. Floor: Beschouwingen over de bevordering van de volkshuisvesting. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1971, 250 blz., f. 28.

In zijn boek over de volkshuisvesting heeft de auteur zich een aantal beperkingen opgelegd. Het wonen in ruime zin wordt niet behandeld zodat de problemen van het woonmilieu buiten beschouwing blijven. Slechts terloops komen onderwerpen als krotopruijing, stadssanering en -reconstructie aan de orde. Hieraan kan worden toegevoegd, hoewel dit niet door de schrijver expliciet wordt vermeld, dat ook de problemen betreffende de woningproductie, bijv. de wijze waarop de arbeidsproductiviteit zou kunnen worden vergroot, niet worden behandeld. De probleemstelling blijft in dit boek hoofdzakelijk beperkt tot de huur- en subsidiepolitiek en de financiering van de woningbouw.

De auteur begint zijn boek, na de probleemstelling te hebben afgebakend, met een historisch overzicht van de overheidsbemoeienis met de volkshuisvesting. Hij voorziet zijn betoog van een aantal schitterende citaten die een indruk geven van de opvattingen uit de vorige eeuw. Deze citaten getuigen van een toenmalige bekrompenheid, die ook qua woordgebruik, thans welhaast komisch

aandoet. In de tweede helft van de vorige eeuw bleken naast sociaal-ethische motieven ook argumenten als de zelfbescherming der „betere standen” tegen epidemieën en de angst voor een zich verheffend proletariaat bij de activiteiten ten behoeve van de volkshuisvesting, die nog niet waren onderbouwd door een stuk wetgeving, een rol te spelen. De woningwet van 1901 betekende een mijlpaal in de ontwikkeling; deze wet maakte van de zorg voor de volkshuisvesting een rijkszaak. Ondanks het feit dat de volkshuisvesting enorme bedragen vergt, immers een kwart van de besparingen gaat thans naar de woningbouw, heeft de economische kant van de volkshuisvesting tot op heden nog onvoldoende aandacht gekregen. Het hier besproken boek nu tracht een bijdrage te leveren tot een beter inzicht in een aantal, reeds in de eerste alinea van deze bespreking genoemde, economische facetten van de volkshuisvesting.

In het tweede hoofdstuk gaat Floor in op de vraag: waarom en waartoe de bevordering van de volkshuisvesting? Hij merkt op dat de woning een van de eerste le-

vensvoorwaarden is van de mens, zeker in een klimaat als het onze. Vervolgens toont hij aan dat de woning een eigen problematiek heeft. Aan het slot van het hoofdstuk wordt de woning aangeduid als een „merit good”. Tenslotte wordt opgemerkt dat bij de bevordering van de volkshuisvesting het streven gericht is op verbetering van de werking van het marktmechanisme.

Het volgende hoofdstuk heeft de prijs van het wonen tot onderwerp. Wil voldaan zijn aan de optimumvoorwaarden van de Paretiaanse versie van de welvaartseconomie, dan zal de prijs gelijk moeten zijn aan de marginale kosten. Bij ontbreken van verlies of winst impliceert dit tevens een gelijkheid van prijs en gemiddelde kosten. Vervolgens gaat de auteur in op de mogelijke manieren van kostprijsberekening. De gebruikelijke berekening van de kostprijsuur blijkt echter niet te voldoen omdat, zoals de auteur opmerkt, de met het tijdsaspect verbonden dynamiek van kosten en prijzen er niet in tot haar recht komt. Immers, de gebruikelijke kostprijsberekening baseert zich op de historische kosten, terwijl het voor een harmonische verhouding tussen de huren van woningen van verschillende jaargangen noodzakelijk is, dat de huurprijzen zich richten naar de kostenontwikkeling bij de nieuwbouw.

Ten einde aan deze eisen tegemoet te komen, ontwikkelt Floor de zogenaamde dynamische kostprijsuur. De dynamische kostprijsuur wordt gevonden door de contante waarde van de bruto huuropbrengsten, verminderd met de complementaire kosten, gelijk te stellen aan het door de verhuurder-exploitant in de woning te investeren kapitaal. Bij deze berekening wordt er van uitgegaan, dat de netto huuropbrengsten jaarlijks oplopen met de stijgende bouwkosten en het rentepercentage een vergoeding voor de inflatie bevat. De toepassing van de dynamische kostprijsuur kan in de beginperiode leiden tot liquiditeitsproblemen, omdat de netto huuropbrengsten niet synchroon lopen met, en niet gelijk zijn aan de rente- en aflossingsbedragen van de opgenomen lening. De auteur geeft hiervoor enkele oplossingen aan. Vervolgens wordt ingegaan op het probleem van de mogelijkheid tot vervanging en het feitelijke marktgedrag van „non-profit” exploitanten.

Dan volgt een aantal hoofdstukken dat de huur- en subsidiepolitiek tot onderwerp heeft. De schrijver behandelt de problematiek op zeer genuanceerde wijze. Hij gaat onder meer in op vraagstukken betreffende de herverdeling (zowel de personele als die in de tijd), de inflatie, het al of niet aanwezig zijn van schaarste op de woningmarkt, de stimulering van de woningbouw, de verbetering van de werking van het marktmechanisme, de subject- versus object-subsidiëring en de feitelijke huur- en subsidiepolitiek van de overheid.

In het kader van deze boekbespreking kunnen slechts enkele punten uit het betoog worden aangestipt. Opgemerkt wordt dat in een situatie van een evenwichtige woningmarkt met inflatie de overheid kan volstaan met een soort tebesturing van het huurniveau. Hierbij beperkt zij zich tot het beïnvloeden van de huurprijs, via de huur- en subsidiepolitiek, van de nieuw toegevoegde eenheden aan de markt. Het marktmechanisme zorgt er dan voor dat de overige huren zich zullen aanpassen. Onafhankelijk van de mate van schaarste op de woningmarkt wordt subsidiëring via periodieke bijdragen verkozen boven bijdragen ineens. Hierbij moet worden begonnen met een initieel hoge bijdrage. Deze bijdrage moet jaarlijks kleiner worden. De dosering kan dan afhankelijk worden gesteld van algemeen relevant geachte ontwikkelingen. Gaat het om de keuze tussen subject- of object-subsidiëring, dan wordt voor een mengvorm gekozen.

Met betrekking tot de feitelijke politiek oppert Floor onder meer de volgende denkbeelden. Ten behoeve van het eigen woningbezit dient de bestaande methode van de garantie van leningen en het verlenen van subsidies te worden gehandhaafd. Echter met het oog op de lagere inkomensgroepen lijkt een zekere individualisering van de subsidie gewenst. Voor de huursector is naast een juiste initiële huursetting, ook de regelmatige aanpassing daarvan in de tijd van belang. De auteur geeft zijn voorkeur aan vaste huurverhogingen voor een bij de wet bepaalde periode van bijv. drie à vijf jaar. Afwijkingen van de werkelijke ontwikkeling van de dynamische kostprijs kunnen dan periodiek worden gecorrigeerd.

Het achtste hoofdstuk is gewijd aan de kapitaalvoorziening van de woningbouw. Nadat de auteur ge-

constateerd heeft dat in Nederland de woningbouw geen uit de toonvallend deel van het nationale produkt opeist, vergeleken met andere ontwikkelde landen, onderzoekt hij waar de besparingen voor de kapitaalvoorziening van de woningbouw vandaan komen. Deze blijken hun oorsprong te vinden bij de gezinnen en worden via de kapitaalmarkt aan de woningbouw ter beschikking gesteld, voor een deel eerst via de overheid. Vervolgens onderzoekt hij of uit de bestaande woningvoorraad voldoende middelen beschikbaar komen om deze t.z.t. weer te vervangen. Dit blijkt op te gaan voor de nieuwbouwwoningen en de naoorlogse woningen, voor de goede vooroorlogse woningen echter waarschijnlijk niet.

De schrijver gaat dan in op de wijze waarop een voldoende stroom besparingen op de woningbouw gericht kan blijven. Besproken of alleen genoemd worden subsidies, overheidsgaranties op leningen, bevordering van het bouwsparen, overheidsleningen ten behoeve van de woningbouw, het via een gentlemen's agreement of via een wettelijke regeling voor de woningbouw reserveren

van een bepaald deel van de bij institutionele beleggers beschikbaar komende kapitalen, een speciaal verzamelfonds voor besparingen voor de woningbouw en het centraal opvorderen van afschrijvingsbedragen. Floor opteert, na het afwegen van de voor- en nadelen der verschillende mogelijkheden, voor het via subsidies en garanties aantrekkelijk maken van het ter beschikking stellen van kapitalen aan de woningbouw en voor het, liefst vrijwillig, verlenen van steun door de institutionele beleggers.

In het laatste hoofdstuk wordt een aantal losse opmerkingen gemaakt, daarnaast wordt een en ander uit de vorige hoofdstukken bondig samengevat en worden wat puntjes op de i geplaatst.

Tot slot moet worden opgemerkt, dat deze bespreking beslist tekort doet aan de vele aspecten van de problematiek die in het boek genuanceerd worden behandeld. De lezer kan zich hiervan natuurlijk het best in kennis stellen door het boek zelf te lezen, hetgeen door de uitstekende hand van schrijver van de auteur zeer wordt veraangenaamd.

Drs. J. A. M. Heijke

John Hicks: A theory of economic history. Clarendon Press, Oxford University Press, Londen 1969, 181 blz.

Hicks begint zijn boek met de lezer uiteen te zetten wat hij onder het begrip „theorie van de geschiedenis” verstaat en met welk doel hij een dergelijke theorie zal opstellen.

Weinigen zullen ontkennen, dat historici aan de sociale wetenschappen algemene begrippen kunnen ontleenen als hulpmiddel bij het ordenen van het feitenmateriaal. Er bestaat echter wél verschil van mening over het feit of gebruikmaking van de theorieën van de maatschappijwetenschappen beperkt dient te blijven tot de oplossing van partiële problemen, of dat zij ook perspectieven kan openen om de loop van het totale historische proces te structureren, althans t.a.v. bepaalde aspecten. Ter beoordeling van de uitvoerbaarheid van het laatstgenoemde van deze beide mogelijkheden lijkt het zinvol onderscheid te maken tussen twee categorieën van historische probleemstellingen. In de eerste plaats wordt elk historisch gebeuren gekenmerkt door aspecten waarin het zich manifesteert als een uniek verschijnsel en in de tweede plaats wordt elk historisch gebeuren gekenmerkt door aspecten

waarin het zich manifesteert als onderdeel van een groep gelijksoortige of analoge verschijnselen. Indien de probleemstelling gericht is op één van deze laatstgenoemde aspecten, dan trachten we voor de gehele groep een verklaring te geven van de gemiddelde „statistical uniformity”. Een dergelijke benaderingswijze is o.a. ook gebruikelijk in de economische wetenschap: zo gaat het bijv. in de vraagtheorie niet om het gedrag van de individuele consument, doch om het marktgedrag van de gehele groep consumenten van een bepaald produkt, van het „statistical behaviour”.

De historische verschijnselen waarop een theorie van de geschiedenis, zoals Hicks deze zich voorstelt, van toepassing zou kunnen zijn, behoren tot de verschijnselen met een „statistical character”, door hem ook wel aangeduid met de termen „statistical phenomena” of „general phenomena”. Hicks pretendeert niet dat deze aanpak de enig mogelijke benaderingswijze van historische problemen zou vormen, integendeel, de andere benaderingswijze, door Hicks „old fashioned history” genoemd, die zich richt op

individuen, op hun daden, karakters en hun onderlinge betrekkingen, acht hij zeker van even groot belang. Deze „orthodoxe” wijze van geschiedbeoefening is als regel gericht op beroemde lieden. Immers, alleen zij laten voldoende historisch materiaal achter om bestudering door de historicus mogelijk te maken.

Nu de omschrijving van het begrip theorie is gegeven, kan Hicks' doelstelling worden samengevat als het opstellen van een classificatie van de „economic states of society” en het zoeken naar de oorzaken die het ene stadium in het andere doen overgaan. Hieruit resulteert een opeenvolging van fasen, die enige verwantschap vertoont met de ontwikkelingsstadia ontworpen door de Duitse Historische School. Echter met dit verschil, dat Hicks' veronderstellingen minder deterministisch en minder evolutionistisch zijn. Hicks tracht een „normale” ontwikkeling vast te stellen, hetgeen impliceert, dat het ontworpen proces niet nauwkeurig met alle geconstateerde feiten en verschijnselen overeen hoeft te stemmen en dat de mogelijkheid van uitzonderingen expli-

ciet door hem wordt erkend. Deze „normale” ontwikkeling behoeft, eenmaal begonnen, ook niet voltooid te worden, doch kan worden onderbroken door externe oorzaken, of op interne moeilijkheden stuiten, die al dan niet tot een oplossing worden gebracht. Hieruit volgt dat alle mogelijkheden door Hicks worden opengelaten.

De economische geschiedenis van de wereld vertoont een trend, die Hicks met vooruitgang, groei of ontwikkeling aanduidt. Het is echter een trend die vaak onderbroken wordt en veelal resulteert uit bewegingen van opkomst en verval. Van fundamenteel belang in deze ontwikkeling acht Hicks het ontstaan van de markt, van de ruilverkeershuishouding. Het proces van de „Rise of the Market”, de transformatie van de „non market organization” in een „exchange economy” was een geleidelijke beweging. Dit proces voltrok zich zeker niet altijd rechtlijnig; er waren ook samenlevingen die uit de ruilverkeershuishouding weer terugvielen in de „non market organization”. Hetgeen logisch

uit dit transformatieproces voortvloeit zal moeten worden getoetst aan de grote lijnen welke aan het historische materiaal kunnen worden ontleend. Naar uit een later in zijn betoog (blz. 56) gemaakte opmerking blijkt, is Hicks zich duidelijk bewust van de valstrik van een al te gemakkelijke identificatie van een logische opeenvolging met een opeenvolging in de tijd. Het is verleidelijk te veronderstellen dat een fase van expansie zal worden gevolgd door een fase van contractie of eventueel stagnatie; het is mogelijk doch het is zeker niet noodzakelijk. Hicks tracht zich verre te houden van historische patronen met een meer visionaire dan wetenschappelijke waarde (schema's zoals ontworpen door o.a. Spengler en Toynbee).

Hicks onderscheidt twee basisvormen in de organisatie van het maatschappelijke productieproces: de „non market” en de „market economy”; in de eerstgenoemde kunnen twee zuivere typen worden onderscheiden: de „customary” en de „command economy”, waarin de indi-



behorende tot de
NV Verenigde NBM-Bedrijven,
Rijswijk (ZH)

nv aannemingsbedrijf nbm

Wij zijn een internationaal georiënteerd en met het modernste materieel uitgerust wegebouwbedrijf. Ter versterking van onze stafdiensten vragen wij een

JONG ECONOOM

Zijn taak zal voorlopig bestaan uit het uitvoeren van gerichte opdrachten op het gebied van financiële en bedrijfseconomische problemen, waarbij met name gedacht is aan:

- investeringsselectie;
- budgettering;
- optimaliseringsvraagstukken;

alsmede aan op de toekomst gerichte taken op het gebied van economische verkenningen, industriële ontwikkelingen en marktonderzoek.

Voor het vervullen van deze functie denken wij aan een economisch doctorandus met analytisch vermogen en praktisch inzicht. Zij die reeds enige jaren ervaring hebben, alsmede zij die pas afgestudeerd zijn, komen voor deze functie in aanmerking.

Standplaats: kantoor Den Haag.

Belangstellenden worden verzocht hun sollicitaties te zenden naar de Directie van N.V. Aannemingsbedrijf N.B.M., postbus 1032, Den Haag.

Voor eventuele nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot de heer A. Hulst, kantoor: 070-814331, toestel 74.



viduele functies in het ene geval worden voorgeschreven door een stelsel van tradities en in het andere geval door een heerser of bevelhebber. De feitelijke organisatievormen liggen als regel tussen beide extreme typen in. In deze samenlevingen kunnen reeds belangrijke specialisaties met betrekking tot de functies voorkomen, doch niemand specialiseert zich nog in de handel. Het is juist deze specialisatie die het begin van een nieuwe wereld vormt: van de „market economy”. Zodra een zelfstandige klasse van kooplieden zich gaat vormen, spreekt

Hicks van een „mercantile economy”, die twee opeenvolgende fasen kent. De eerste fase wordt gekenmerkt door een scherpe scheidslijn tussen de stadsstaat, de „mercantile economy” en de omliggende rijken met een „non market economy”. In de tweede fase zijn deze rijken als regel tot groter macht gekomen en worden de handelscentra hetzij onder de voet gelopen, hetzij geabsorbeerd. Alleen in het laatste geval zullen zij hun „non mercantile environment” geleidelijk kunnen transformeren tot een „market economy”. De voortzetting van het

proces van „mercantile development” impliceert industrialisatie.

Industriële Revolutie betekent meer dan een simpele vergroting van de kapitaalaccumulatie, het is veeleer een vergroting van de verscheidenheid van de vaste kapitaalgoederen waarin de investeringen zijn belichaamd. De moderne fase begint zodra het kapitaal van de koopman, het vlottende kapitaal, uit zijn centrale positie verdrongen wordt door het vaste kapitaal, het centrale kenmerk van de moderne industrie. In de „Modern Phase” speelt ook de wetenschap een

HET ECONOMISCH TECHNOLOGISCH INSTITUUT LIMBURG (E.T.I.L.)



zoekt voor haar afdeling Sociaal-Economisch Onderzoek

EEN HOOFD VAN DE AFDELING

Het onderzoek van het Instituut omvat o.m. arbeidsaanbod en werkgelegenheid, ontwikkeling van de regionale economie, alsmede een aantal facetten van ruimtelijke en onderwijsplanning. De werkcontacten met andere instellingen, regionale en nationale overheid en bedrijfsleven zijn velelei.

Gedacht wordt aan een academisch gevormde kracht met ruime ervaring op het terrein van sociaal-economisch onderzoek, in staat creatief onderzoek te verrichten en leiding te geven aan een team van 8 medewerkers.

Voor deze functie gelden salarisingrenzen van ca. 3000 tot 4200 gld. per maand.

Aanstelling boven het minimum mogelijk.

EEN ECONOMISCH MEDEWERKER

Deze zal, naast meer algemene werkzaamheden binnen het onderzoeksteam, speciaal worden belast met onderzoek op het terrein van de regionaal economische ontwikkelingen (sectoriële analyse en prognose).

Gedacht wordt aan een academisch gevormde kracht met ruime sociale belangstelling, redactionele vaardigheid en goede contactuele eigenschappen en bij voorkeur enige jaren onderzoekervaring.

Voor deze functie gelden salarisingrenzen van ca. 1800 tot 3200 gld. per maand.

Aanstelling boven het minimum mogelijk.

Opname in het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, A.O.W.-premie voor rekening E.T.I.L., dat tevens is aangesloten bij het Instituut Ziektekostenverzekering Ambtenaren Limburg.

Kandidaten dienen bereid te zijn zich te onderwerpen aan een psychologisch onderzoek.

Eigenhandig geschreven sollicitaties onder bijvoeging van recente pasfoto binnen twee weken te richten aan de Directeur E.T.I.L., St. Servaasklooster 39, Maastricht.

essentiële rol, in het bijzonder de natuurwetenschappen, die onbegrensde vooruitzichten schijnen te bieden voor industriële ontwikkeling. Een economie groeit door het exploiteren van nieuwe investeringsmogelijkheden, mogelijkheden welke in de „Modern Phase” geopend worden door de wetenschappelijke activiteit. Technici scheppen de mogelijkheden tot het gebruik van mechanische krachten en het bereiken van een mechanische accuratesse, die de menselijke vermogens op dit terrein verre te boven gaan.

Hicks ontkent, dat de ontwikkelingen in de ene fase onvermijdelijk leiden tot het volgende stadium. Er bestaan geen endogene krachten die de overgangen tussen de stadia veroorzaken; onafhankelijke krachten,

toevalligheden, migraties, oorlogen, wetenschappelijke ontwikkelingen en soortgelijke krachten spelen de essentiële rol in deze overgangen. Ondanks het flexibele en eclecticische karakter van Hicks' theorie speelt de „Rise of the Market” daarin toch wel een hoofdrol. Hicks is echter een te groot economist om dogmatisch te worden, zelfs als het om een verschijnsel gaat, dat hem toch wel na aan het hart schijnt te liggen.

Wij menen voldoende gezegd te hebben om de belangstelling van de lezer voor Hicks' boek in zodanige mate te hebben gewekt, dat hij dit boek gaat lezen, kritisch en intensief. Moge de stimulerende werking van Hicks' betoog door velen, economen en historici, worden ondergaan.

Drs. J. Teijl

SYSTEEMANALISTEN ?

★ uitzending van:

PONSTYPISTES
OPERATORS
PROGRAMMEURS
SYSTEEMANALISTEN

★ alle computeropleidingen

★ 24 uur

COMPUTERSERVICE
PROGRAMMEERSERVICE
PONSERVICE

SYSTEMS 2000®

hoofdkantoor
haagweg 100 rijswijk (z-h)
tel. (070) 11 89 61

Technische Hogeschool Eindhoven
Postbus 513 Eindhoven

th e

In de vakgroep Operationele Research van de AFDELING DER BEDRIJFSKUNDE i.o. voert Prof. Ir. Monhemius analyses uit op het gebied van gezondheidszorg en milieuhygiëne in overleg met het Stafbureau Onderzoek en Planning van Volksgezondheid en Milieuhygiëne ten dienste van de Commissie Methodologie en Analysetechnieken van de Gezondheidsraad.

Voor een academicus bestaat plaatsingsmogelijkheid in deze vakgroep om als

Wetenschappelijk medewerker

operationele research in ziekenhuizen en in milieuhygiënische kaders uit te voeren.

De gevraagde medewerker zal, onder leiding van Prof. Monhemius, zelf onderzoek verrichten en per jaar 1 à 2 afstudeerders coachen. Van hem wordt onder andere verwacht dat hij zich verder bekwaamt in O.R. en/of in de genoemde toepassingsgebieden door het volgen van enige colleges.

Aanstelling zal geschieden in het rangenstelsel voor wetenschappelijke medewerkers (uitloop tot f. 3.805,— per maand). Een tijdelijke aanstelling voor enige jaren is mogelijk door een gerichte subsidie van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Gezien de ontwikkeling van de afdeling en de vakgroep bestaan mogelijkheden voor een latere vaste aanstelling.

Schriftelijke sollicitaties met vermelding van nummer V 2331 te richten aan het Hoofd van de Centrale Personeelsdienst van de Technische Hogeschool, Postbus 513, Eindhoven.



